

Załącznik do Uchwały Nr XVIII/203/16
Rady Miasta Chełm z dnia 14.06.2016 r.
w sprawie przyjęcia Strategii
Rozwiązywania Problemów
Społecznych Miasta Chełm na
lata 2016 - 2020

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

Dokument został opracowany przez:

Studio Diagnozy i Profilaktyki

30-011 Kraków

ul. Oboźna 17/5

tel. (12) 446-42-60

Spis treści

Spis treści.....	2
Istota i znaczenie Strategii dla rozwiązywania problemów społecznych w mieście Chełm.....	3
Podstawa formalna tworzenia Strategii.....	5
Dokumenty europejskie.....	5
Dokumenty krajowe.....	8
Krajowe regulacje prawne.....	8
Dokumenty wojewódzkie	9
Dokumenty lokalne	10
Zasady pracy nad Strategią.....	11
Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach.....	12
Diagnoza warunków życia mieszkańców oraz istniejących problemów społecznych w mieście Chełm	21
Wykluczenie społeczne.....	34
Stan bezpieczeństwa publicznego.....	57
Analiza szans, zagrożeń, mocnych oraz słabych stron miasta Chełm.....	60
Założenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020.....	66
Realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020.....	76
Monitoring Strategii.....	76
Ewaluacja Strategii.....	77
Źródła finansowania.....	80
Wskaźniki monitorujące.....	81
Harmonogram Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020...	82
Podsumowanie.....	93

Istota i znaczenie Strategii dla rozwiązywania problemów społecznych w mieście Chełm

W naukach społecznych funkcjonuje wiele definicji polityk publicznych. Według Kurzynowskiego *to działalność państwa, samorządów i organizacji pozarządowych zmierzająca do kształtowania ogólnych warunków pracy i bytu ludności, prorozwojowych struktur społecznych oraz stosunków społecznych opartych na równości i sprawiedliwości społecznej, sprzyjających zaspokajaniu potrzeb społecznych na dostępnym poziomie.*¹ Definicja ta składa się z trzech znaczących celów: dbałość o warunki bytu, prorozwojowe struktury i stosunki społeczne. Pierwszy punkt odwołuje się do troski państwa o to, by ludność miała możliwość zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjalnych poprzez pracę zarobkową, emerytury, renty lub świadczenia społeczne. Dbłość o prorozwojowe struktury oznacza zorientowanie na ukształtowanie kapitału ludzkiego. Z kolei trzeci cel odnosi się do potrzeby formowania stosunków społecznych w oparciu o zasadę sprawiedliwości oraz równości szans. Według Knoepfel i Larrue *polityka publiczna to seria spójnych decyzji lub działań podjętych lub przeprowadzonych przez różnych aktorów publicznych (lub czasem prywatnych), których zasoby, powiązania instytucjonalne i interesy są różne, w celu rozwiązania w zamierzony sposób problemu, który został politycznie zdefiniowany jako zbiorowy. Decyzje te zapoczątkowują serię sformalizowanych działań, których celem jest zmiana zachowań grup społecznych, które uznaje się za źródło problemu lub w których upatruje się rozwiązanie problemu zbiorowego, realizowanych w interesie grup społecznych, które doświadczyły negatywnych skutków problemu, który jest przedmiotem zainteresowania.*² W ramach formowania polityk publicznych należy wymienić konstytutywne elementy, które do niej należą, a mianowicie jest to m.in. pojawienie się decyzji oraz intencji politycznych, które są spójne w swoim zamierzeniu. Muszą one zostać podjęte przez aktorów publicznych na różnym poziomie konkretyzacji o charakterze sformalizowanym. Mają one na celu kształtowanie zachowania grupy docelowej (pierwotnie scharakteryzowanych interesariuszy) w celu rozwiązania wcześniej zdefiniowanego problemu. Aktorami publicznymi odpowiedzialnymi za formowanie i realizowanie

¹ Kurzynowski A. (2001) *Polityka społeczna - podstawowe pojęcia i zakres*. W: Kurzynowski A. (red.), *Polityka społeczna*. Warszawa: Instytut Gospodarstwa Społecznego SGH, s. 11.

² Knoepfel, Larrue, Varone, Hill, *Public policy analysis, Theoretical perspectives on policy analysis*, s. 26, Policy Press at the University of Bristol, 2007

polityk publicznych jest państwo, samorządy oraz organizacje pozarządowe. Należy pamiętać, że nawiązanie poprawnych relacji i odpowiedniego stopnia współpracy pomiędzy tymi instytucjami, poprawia efektywność i skuteczność podejmowanych działań.

Ustawa o pomocy społecznej³ nakłada na gminy i powiaty obowiązek *opracowania i realizacji Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, wspierania osób niepełnoprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka*. Art. 16 b wymienionej powyżej ustawy określa istotne elementy, które powinny znaleźć się w dokumencie Strategii. Skuteczna polityka społeczna powinna opierać się na rozpoznaniu rzeczywistych zjawisk i problemów społecznych występujących w danej społeczności lokalnej oraz ocenie znaczenia i roli czynników warunkujących te zjawiska.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych to usystematyzowana, długoterminowa i perspektywiczna koncepcja polityki społecznej, mająca na celu objęcie wsparciem osoby zagrożone lub dotknięte wykluczeniem społecznym oraz stworzenie optymalnych warunków dla funkcjonowania społeczności lokalnej. Głównym zadaniem strategii jest wyrównanie szans społecznych mieszkańców miasta dzięki efektywnej współpracy wszystkich partnerów działających w obszarze polityki społecznej. Opracowanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych jest konstytutywnym elementem formowania polityk publicznych. Identyfikacja oraz weryfikacja istniejących problemów społecznych jest nieodłącznym elementem polityki skierowanej do grup osób wykluczonych oraz szczególnie narażonych na marginalizację. Kolejnym krokiem we wdrażaniu polityk publicznych jest wprowadzanie w życie określonych rozwiązań, w tym dostarczanie odpowiednich zasobów finansowych, ludzkich i organizacyjnych. W celu identyfikacji oraz usuwania przeszkód we wdrażaniu wypracowanych decyzji niezbędny jest monitoring działań. Końcowym rezultatem wprowadzenia polityk publicznych powinien być raport ewaluacyjny, który zawiera ocenę efektywności, trafności, skuteczności i użyteczności wypracowanych rozwiązań. Poniższy graf prezentuje przebieg pracy nad tworzeniem niniejszego dokumentu.

---

³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2015 r., poz. 163. z późn. zm.)

Podstawa formalna tworzenia Strategii

Priorytetowe kierunki zawarte w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w mieście Chełm oraz planowane w ich ramach przedsięwzięcia są zgodne z kierunkami polityk w sferze społecznej zawartymi w dokumentach strategicznych formułowanych i realizowanych na poziomie Unii Europejskiej, na poziomie kraju, na poziomie regionalnym oraz lokalnym. Niniejszy rozdział przedstawia opis podstawowych dokumentów strategicznych, które stanowią przesłanki dla niniejszej strategii.

Dokumenty europejskie

Kluczowym programem społeczno-gospodarczym Unii Europejskiej jest Strategia Europa 2020. Jest ona nowym długookresowym programem rozwoju, zastępującym przyjętą w 2000 roku Strategię Lizbońską. „*Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*” podkreśla znaczenie współdziałania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform, w odpowiedzi na wyzwania związane z globalizacją, starzeniem się społeczeństw oraz rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów. Wyznaczone zostały trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,

- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Komisja Europejska opracowała wskaźniki, które mają na celu monitorowanie postępów w realizacji powyższych priorytetów - są to cele, określone na poziomie całej Unii Europejskiej, mianowicie⁴:

- *osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%,*
- *poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo – rozwojowej, w tym przeznaczanie 3% PKB Unii Europejskiej na inwestycje w badania i rozwój,*
- *zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z poziomami z 1990 r.,*
- *zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii; dążenie do zwiększenia efektywności energetycznej o 20%,*
- *podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez zmniejszenie odsetka osób przedwcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% odsetka osób w wieku 30–34 lat mających wykształcenie wyższe,*
- *wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego 20 milionów obywateli⁵.*

Podstawowymi instrumentami realizującymi cele zawarte w strategii są Krajowe Programy Reform, opracowywane przez państwa członkowskie oraz inicjatywy przewodnie, przygotowywane przez Komisję Europejską, a realizowane na poziomie Unii Europejskiej, państw członkowskich, regionalnym oraz lokalnym. Inicjatywy przewodnie to:

---

⁴ <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Strategia+Europa+2020> dostęp 30.04.2015 r.

⁵ ibidem.

- Unia innowacji - poprawa warunków ramowych dla innowacji oraz wykorzystanie innowacji do rozwiązania najważniejszych problemów społecznych i gospodarczych wskazanych w strategii Europa 2020,
- Mobilna młodzież – poprawa jakości na wszystkich poziomach edukacji i szkoleń oraz zwiększanie atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej,
- Europejska agenda cyfrowa – osiągnięcie trwałych korzyści gospodarczych i społecznych z jednolitego rynku cyfrowego, opartego na dostępie do szerokopasmowego Internetu,
- Europa efektywnie korzystająca z zasobów – wsparcie zmiany w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i efektywniej korzystającej z zasobów środowiska oraz dążenie do wyeliminowania zależności wzrostu gospodarczego od degradacji środowiska przyrodniczego,
- Polityka przemysłowa w erze globalnej – poprawa warunków dla przedsiębiorczości, zwłaszcza MŚP oraz wsparcie rozwoju silnej bazy przemysłowej, zdolnej do konkurencyjności w skali globalnej,
- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – stworzenie warunków do unowocześnienia rynków pracy, przez ułatwienie mobilności pracowników i rozwój ich umiejętności, w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia oraz zapewnienie trwałości europejskich modeli społecznych,
- Europejski program walki z ubóstwem – zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej poprzez pomoc osobom biednym i wykluczonym oraz umożliwienie im aktywnego uczestniczenia w życiu ekonomicznym i społecznym.⁶

---

⁶ <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Strategia+Europa+2020>

Dokumenty krajowe

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w mieście Chełm uwzględnia zapisy poniższych dokumentów krajowych:

- Strategia Długookresowa Kraju Polska 2030,
- Strategia Średniookresowa Kraju Polska 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,
- Krajowy Program Reform KRR,
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomani na lata 2011-2016,
- Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2011-2015,
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego.

Krajowe regulacje prawne

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w mieście Chełm uwzględnia powszechnie obowiązujące przepisy prawa, a w szczególności:

- przepisy o samorządzie gminnym,
- przepisy o finansach publicznych,
- przepisy o pomocy społecznej,
- przepisy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- przepisy o świadczeniach rodzinnych,
- przepisy o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów,
- przepisy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- przepisy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,

- przepisy o ochronie zdrowia psychicznego,
- przepisy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- przepisy o przeciwdziałaniu narkomani,
- przepisy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- przepisy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- przepisy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- przepisy o zatrudnieniu socjalnym,
- przepisy o spółdzielniach socjalnych,
- przepisy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- przepisy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego,
- przepisy o postępowaniu administracyjnym,
- przepisy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,
- przepisy o dodatkach mieszkaniowych,
- przepisy o systemie ubezpieczeń społecznych,
- przepisy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie miasta,
- przepisy o postępowaniu w sprawach nieletnich,
- przepisy o systemie oświaty,
- przepisy - Kodeks cywilny,
- przepisy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Dokumenty wojewódzkie

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój PO WER 2014 -2020

Dokumenty lokalne

- Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie na 2016 rok
- Informacja z realizacji Miejskiego Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chełmie za 2012 i 2014 rok
- Diagnoza Problemów Społecznych Miasta Chełm 2015 rok
- Informacja z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie za 2012, 2013 rok
- Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2014-2016
- Ocena Miejskiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2011-2013 za rok 2012 oraz 2013
- Ocena stanu zdrowia ludności zamieszkałej na terenie miasta Chełm za rok 2013, 2014
- Program współpracy Miasta Chełm z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2016 rok
- Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej Miasta Chełm na lata 2014-2016
- Sprawozdanie z Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej Miasta Chełm na lata 2014-2016 za 2014 rok
- Program Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w Mieście Chełm na lata 2012-2015
- Informacja z realizacji Programu Promocji i Ochrony Zdrowia w mieście Chełm na 2013 rok oraz Programu Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w mieście Chełm na lata 2012-2015 za 2013 rok
- Informacja z realizacji Programu Promocji i Ochrony Zdrowia w mieście Chełm na 2014 rok oraz Programu i Ochrony Zdrowia Psychicznego w mieście Chełm na lata 2012-2015 za 2014 rok

- Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie za 2014 rok
- Sprawozdanie z realizacji rocznego Programu Współpracy Miasta Chełm organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego za 2012,2013,2014 rok
- Sprawozdanie ze Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Miasta Chełm w latach 2005-2015 za 2013 i za 2014 rok
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Miasta Chełm w latach 2005-2015
- Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2013-2015

Zasady pracy nad Strategią

Niniejsza Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Chełm została zrealizowana z wykorzystaniem metody *desk research* - analizy danych zastanych w oparciu o dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, sprawozdań z realizacji programów oraz dokumentu Diagnozy Problemów Społecznych, który został opracowany przez Studio Diagnozy i Profilaktyki w Krakowie na podstawie badań przeprowadzonych wśród dorosłych mieszkańców, uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w mieście Chełm w 2015 roku. W oparciu o diagnozę sytuacji w mieście Chełm oraz analizę SWOT wyznaczone zostały cele strategiczne i szczegółowe działań oraz wskaźniki realizacji założeń Strategii.

Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach

Informacje ogólne o mieście

Miasto Chełm położone jest we wschodniej Polsce w województwie lubelskim w odległości 50 km od granicy z Białorusią i 25 km od granicy z Ukrainą w pobliżu przejścia granicznego w Dorohusku. Chełm leży nad rzeką Uherką w zachodniej części Polesia Wołyńskiego, na południowo – wschodnim skraju Pagórów Chełmskich i Obniżeniu Dubieńskim. Data założenia miasta to X wiek n.e. Powierzchnia Chełma wynosi 35,28 km². Chełm jest głównym ośrodkiem powiatu chełmskiego.

Mapa nr 1. Położenie Chełma na mapie Polski.

Chełm jest ośrodkiem przemysłowym, w którym dominuje przemysł mineralny, lekki (obuwniczy, odzieżowy), spożywczy, maszynowy, metalowy, precyzyjny, chemiczny, tartaczny, meblarski i poligraficzny. Na terenie miasta funkcjonuje wiele punktów handlowo-usługowych (banki, agencje ubezpieczeniowe, firmy obsługujące ruch turystyczny i tranzytowy).

Miasto znajduje się na przygraniczu polsko-ukraińskim i leży na ważnej trasie łączącej Ukrainę z Polską. Miasta partnerskie Chełma to Kowel (Ukraina), Luboml (Ukraina), Morlaix (Francja), Utena (Litwa), Knoxville (Stany Zjednoczone), Sindelfingen (Niemcy).

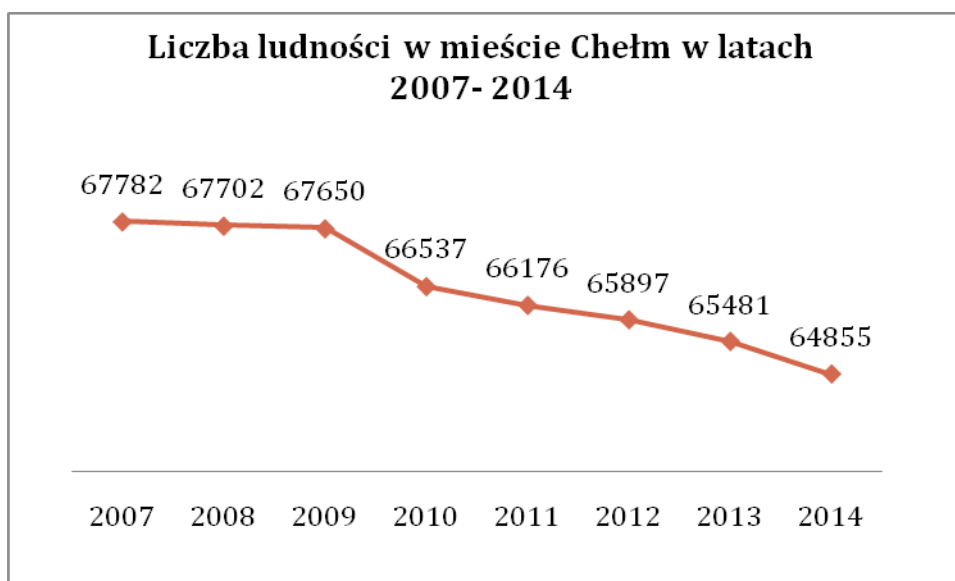
Główne zabytkowe obiekty zlokalizowane na terenie miasta Chełm:

- Grodzisko (Wysoka Górka, Górka Chełmska, Wzgórze Widokowe – pomnik przyrody),
- Bazylika Narodzenia Najświętszej Maryi Panny – pierwsza świątynia zbudowana została w XIII w. przez króla halicko – wołyńskiego Daniela Halickiego jako cerkiew prawosławna,
- Dzwonnica – zbudowana w 1878 r., przebudowana i podwyższona w 1939 r. Otwarta dla ruchu turystycznego w czerwcu 2008 r.,
- Brama Uściłuska (Brama Bazylikańska, Klasztorna, Zamkowa),
- Klasztor Bazylianów – zbudowany w latach 1640–1649. Obecnie wykorzystywany w celach mieszkalnych,
- Pałac Biskupów Greckokatolickich – zbudowany w latach 1711–1730. Przebudowany 1876-1886 i 1920. Obecnie kancelaria parafialna,
- Budynek Bractwa Bogarodzicy – zbudowany w 1904 roku. Obecnie plebania,
- Kościół Rozesłania Św. Apostołów – zaprojektowany przez Pawła Fontanę późnobarokowy kościół. Został wybudowany w latach 1753–1763,
- Klasztor O.O. Pijarów – wybudowany w latach 1720–1726,
- Kolegium Pijarów – wybudowane równoległe z klasztorem. Obecnie Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie,
- Cerkiew Św. Mikołaja – cerkiew wzmiankowana w XV w. Obecny budynek z lat 1721–1727,
- Cerkiew prawosławna p. w. św. Jana Teologa – wybudowana w latach 1846-1849 w stylu bizantyjsko - rosyjskim z elementami klasycystycznymi,

- Mała Synagoga z początku XX wieku oraz Stara Synagoga zbudowana w 1584 roku,
- Ruiny Ratusza – obecnie zarys fundamentów dawnego ratusza z XIV wieku na pl. Edwarda Łuczковского,
- Wieża w Bieławinie – ruiny wieży postawionej na grodzisku przy brodzie rzeki Uherki,
- Podziemia Kredowe - zabytkowa kopalnia kredy stanowiąca unikatową pozostałość górnictwa kredowego w Europie,
- Liczne zabytkowe cmentarze.

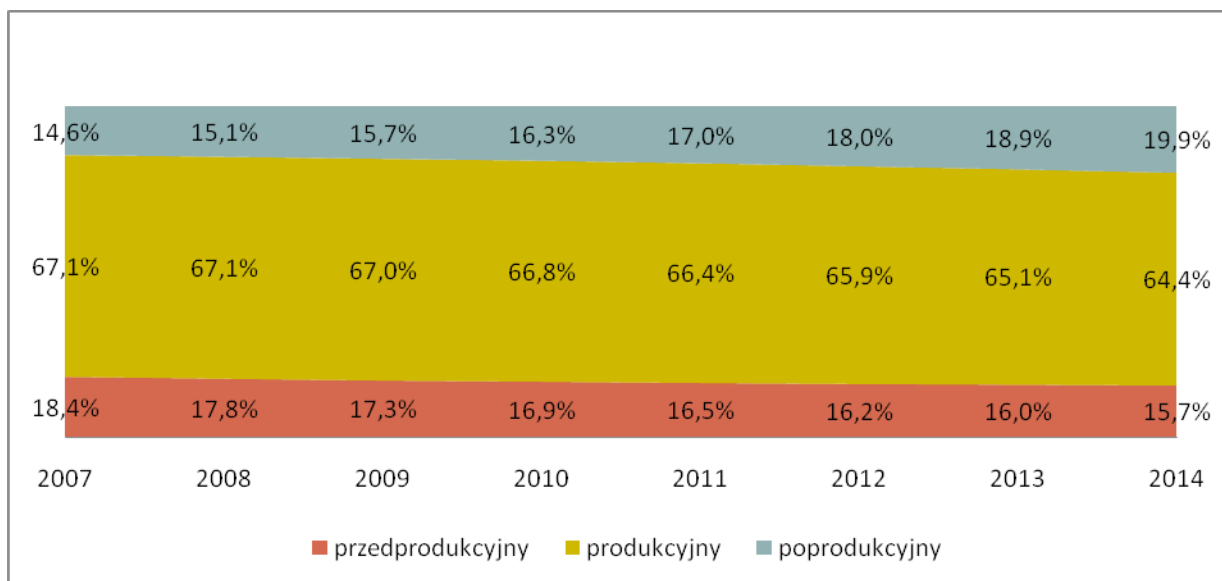
Struktura demograficzna mieszkańców

Struktura ludności w podziale na wiek i płeć stanowi podstawę większości analiz demograficznych, gdyż determinuje skalę i rodzaj potrzeb społecznych. Poniższa tabela przedstawia liczbę ludności faktycznie zamieszkałą w mieście Chełm w latach 2007-2014 ogółem (dane dotyczą stanu na dzień 31 grudnia każdego roku). W grudniu 2014 roku miasto Chełm faktycznie zamieszkiwało 64855 mieszkańców ogółem, w tym 30517 mężczyzn oraz 34338 kobiet. Średnia gęstość zaludnienia miasta Chełm w 2014 roku wyniosła 1838 osób/km².

Wykres nr 1. Liczba ludności w mieście Chełm w latach 2007-2014 według faktycznego miejsca zamieszkania. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Sytuacja demograficzna w mieście nie jest korzystna. Widoczny jest stopniowy spadek liczby ludności w mieście Chełm. Najbardziej liczną grupą jest ludność w wieku produkcyjnym (64,4% osób w 2014 roku), zaś liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym jest niższa niż liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Analizując strukturę wieku ludności miasta można zaobserwować, że od 2007 roku stopniowo malał odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia), natomiast odsetek osób w wieku poprodukcyjnym systematycznie wzrastał przez cały analizowany okres.

Wykres nr 2. Odsetek ludności faktycznie zamieszkałej w mieście Chełm w latach 2007-2014 według ekonomicznej kategorii wieku. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Sytuacja w mieście Chełm jest zbliżona do sytuacji demograficznej w powiecie chełmskim.

Ludność w wieku:	Polska	Województwo lubelskie	Powiat chełmski	Miasto Chełm
Przedprodukcyjnym (0-17 lat)	18,2%	18,1%	19,1%	15,7%
Produkcyjnym (18-59/64 lat)	63,4%	62,4%	61,4%	64,4%
Poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej)	18,4%	19,5%	19,5%	19,9%

Tab.1. Procentowy udział ludności według ekonomicznych grup wieku w 2014 roku. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Prognozy demograficzne Głównego Urzędu Statystycznego dla powiatu chełmskiego zakładają, że w przyszłości w związku ze starzeniem się ludności, wystąpi znaczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, stopniowo zmniejszać się będzie natomiast odsetek ludności w wieku produkcyjnym oraz zmniejszać się będzie odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym.

Liczba ludności wiek:	2020	2025	2030	2040	2050
Przedprodukcyjny 0-17 lat	18,0%	17,7%	16,5%	14,9%	14,2%
Produkcyjny 18-59/64 lat	63,5%	62,0%	62,0%	61,8%	56,5%
Poprodukcyjny 60/65 lat i więcej	18,5%	20,3%	21,5%	23,3%	29,3%

Tab. 2. Prognoza liczby ludności do 2050 roku – odsetek mieszkańców powiatu chełmskiego w latach 2020-2050 według kategorii wieku. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Przeobrażenia w strukturze demograficznej ludności w powiecie chełmskim jak i w mieście Chełm spowodowane są zmianami w przyroście naturalnym, wydłużeniem czasu trwania życia, a także migracjami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 osób w mieście Chełm w 2014 roku osiągnął wartość -1,2 i był niższy od wskaźnika przyrostu naturalnego dla województwa lubelskiego (-1,1) oraz niższy od wskaźnika dla Polski (0,0).

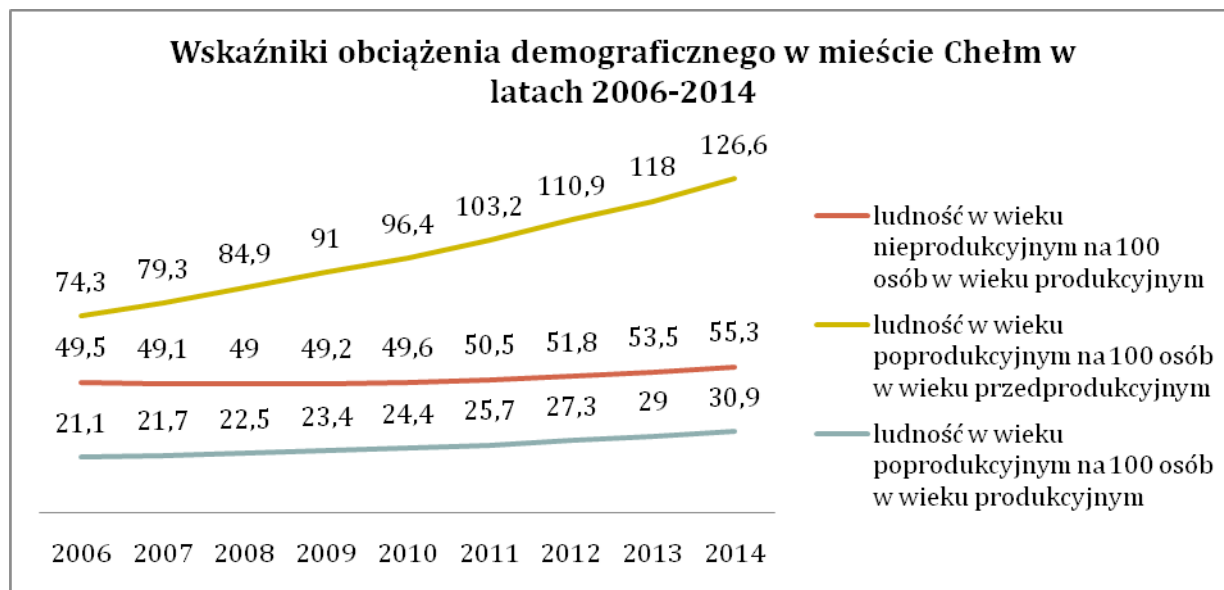
Sytuacja społeczna kształtowana jest również przez zmiany w modelu rodziny. W mieście Chełm liczba zawieranych małżeństw na 1000 ludności ulegała wahaniom. Wskaźnik liczby zawieranych małżeństw na 1000 ludności w 2014 roku przyjął wartość 4,7 i jest niższy w porównaniu do lat poprzednich (za wyjątkiem 2013 roku).

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba zawartych małżeństw	412	428	472	474	403	380	334	293	307
Liczba małżeństw na 1000 mieszkańców	6,0	6,3	7,0	7,0	6,0	5,7	5,1	4,5	4,7

Tab.3. Liczba zawieranych małżeństw na 1000 ludności w mieście Chełm. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Zmiany w strukturze demograficznej ludności, związane ze starzeniem się społeczeństwa, przyczynią się do coraz większego obciążenia osób w wieku produkcyjnym, które będą musiały utrzymywać powiększającą się stale liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym, w szczególności osób w wieku poprodukcyjnym. Przydatnymi wskaźnikami są wskaźniki obciążenia demograficznego, mianowicie, ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym,

ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym, ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w mieście Chełm w latach 2006-2014. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Wartości wszystkich wyżej wymienionych wskaźników od 2006 roku systematycznie wzrastały. W 2014 roku 126,6 osoby w wieku nieprodukcyjnym, w tym 30,9 osób w wieku poprodukcyjnym, przypadało na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2014 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 55,3 osób w wieku poprodukcyjnym.

Jednym z najczęściej stosowanych mierników zaawansowania procesu starzenia się jest wskaźnik starości, przedstawiający udział osób starszych wśród ogółu populacji. W 2014 roku współczynnik starości, przedstawiający udział kobiet oraz mężczyzn w wieku poprodukcyjnym wśród ogółu populacji w mieście wyniósł 19,9%. Starzenie się społeczeństwa wraz ze zmniejszającym się przyrostem naturalnym przyczynia się do powstania problemów ekonomicznych, finansowych oraz społecznych. Ten niekorzystny trend demograficzny zachodzi w skali ogólnokrajowej. W mieście Chełm sytuacja demograficzna jest stabilna, lecz w stosunkowo niedługim okresie czasu starzenie ludności w mieście nasili się.

Migracje ludności to przemieszczenia związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) i przekroczeniem granicy administracyjnej jednostki terytorialnej. W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje:

- międzywojewódzkie (przemieszczenia ludności z jednego województwa do innego),
- wewnątrzwojewódzkie (zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego województwa),
- międzypowiatowe (przemieszczenia ludności z jednego powiatu do innego),
- wewnątrzpowiatowe (zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego powiatu).

Migracje zagraniczne to wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	-265	-313	-230	-266	-344	-334	-275	-330	-440
Mężczyźni	-149	-172	-142	-127	-170	-129	-117	-156	-216
Kobiety	-116	-141	-88	-139	-174	-205	-158	-174	-224

Tab. 3. Saldo migracji wewnętrznych w mieście Chełm w latach 2006-2014. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Saldo migracji jest to różnica między liczbą osób, które napłynęły a liczbą osób, które opuściły dane terytorium w badanym czasie. Powyższa tabela przedstawia saldo migracji wewnętrznych mieszkańców Miasta Chełm w obrębie kraju od 2006 do 2014 roku. W analizowanym okresie saldo migracji ulegało wahaniom. Przez prawie cały analizowany mamy do czynienia z ujemnym saldem migracji wewnętrznych.

Poniższa tabela przedstawia saldo migracji zewnętrznych (zagranicznych) w mieście Chełm w okresie od 2006 do 2014 roku. Saldo migracji zewnętrznych w 2006, 2013 i 2014 roku było ujemne.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	-91	8	31	21	24	16	0	-36	-32
Mężczyźni	-55	-6	11	11	17	9	3	-15	-17
Kobiety	-36	14	20	10	7	7	-3	-21	-15

Tab.4. Saldo migracji zagranicznych w mieście Chełm w latach 2006-2014. Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Bank Danych Lokalnych.

Miasto Chełm posiada stosunkowo niekorzystną sytuację demograficzną. Niepokój budzi rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego, niska dzietność oraz ujemne saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych. Władze lokalne powinny podjąć działania, które będą miały na celu zwiększenie atrakcyjności miasta wśród młodych ludzi aby ci wybierali go jako potencjalne miejsce do osiedlenia się oraz realizować przychylną dla rodzin politykę społeczną. Obecny trend demograficzny spowoduje wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji miasta. Przeciwdziałanie tej sytuacji opiera się przede wszystkim na wsparciu inicjatyw skierowanych do osób starszych oraz do osób niepełnosprawnych (usuwanie barier architektonicznych i transportowych).

Diagnoza warunków życia mieszkańców oraz istniejących problemów społecznych w mieście Chełm

Edukacja

Na terenie miasta znajdują się placówki oświatowe, które zapewniają dzieciom i młodzieży możliwość kształcenia się na różnych etapach rozwoju. W roku szkolnym 2015/2016 miasto Chełm prowadzi 34 jednostki organizacyjne, w tym: 22 o jednolitej strukturze organizacyjnej, 12 o rozbudowanej strukturze organizacyjnej, zorganizowanej w zespoły. W analizowanym roku szkolnym na terenie miasta znajdowało się 11 przedszkoli miejskich, gdzie zostało utworzonych 57 oddziałów, 10 szkół podstawowych (w tym 5 szkół samodzielnych z klasami I-VI, 4 szkoły wchodzące w skład zespołów szkół, 1 szkoła podstawowa specjalna), 7 gimnazjów (1 gimnazjum samodzielne, 4 gimnazja wchodzące w skład zespołów szkół, w tym jedno gimnazjum z oddziałami integracyjnymi) oraz 1 gimnazjum specjalne i 1 gimnazjum dla dorosłych, a także 9 szkół ponadgimnazjalnych, w tym Centrum Kształcenia Ustawicznego. We wszystkich szkołach i placówkach publicznych i niepublicznych na terenie miasta Chełm, w roku szkolnym 2015/2016 uczyło się 15143 uczniów.⁷ Ponadto, na terenie miasta funkcjonują dwa żłobki miejskie tj.: Żłobek Miejski „Słoneczko” i Żłobek Miejski "Chełmskie Niedźwiadki" oraz trzy żłobki niepubliczne i trzech dziennych opiekunów zatrudnionych przez Spółdzielnię Socjalną.

Kultura, sport, aktywność obywatelska

Kultura odgrywa istotną rolę w życiu społeczeństw; ma determinujący wpływ na ich rozwój. Kultura ma różne wymiary: duchowy, materialny oraz społeczny. Pełni funkcję socjalizującą i kształtującą osobowość jednostki, ustanawia hierarchię wartości – wskazuje, co jest godne uznania i naśladowania, określa wzorce w architekturze, sztuce i muzyce, umożliwia rozwój społeczny. Warto przyrzeć się podstawowym wskaźnikom statystycznym dotyczącym aktywności w sferze kultury i sportu.

Na terenie miasta funkcjonuje Chełmska Biblioteka Publiczna im. Marii Pauliny Orsetti. Udostępnia zbiory w czterech placówkach - bibliotece głównej i trzech filiach. Księgozbiór bibliotek liczy ponad 200000 wolumenów. W zasobach biblioteki znajdują się również książki mówione. Trzy obiekty biblioteczne mają przystosowane wejścia dla

⁷ <http://www.chelm.pl/www/um/index.php/owiata>

osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, natomiast jeden obiekt posiada udogodnienia dla osób niepełnosprawnych wewnątrz budynku. Komórką organizacyjną Chełmskiej Biblioteki Publicznej jest Transgraniczne Centrum Edukacji Ekonomiczno-Społecznej. Głównym zadaniem Centrum jest przełamywanie barier narodowościowych, promocja Chełma i współpracy transgranicznej z Ukrainą i Białorusią. Ogólna liczba osób korzystających z usług czytelniczych wynosi 11534 czytelników (dane GUS, 2014).

Wskaźniki	2011	2012	2013	2014
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	16 544	16 474	13 096	12 971
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	191	171	160	177
Muzeum: Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. osób	5 977	6 569	7 843	6 078
Imprezy organizowane przez działalność domów/ ośrodków kultury ogółem	332	243	127	147
Uczestnicy imprez	90 190	88 300	51 260	57 800
Zespoły artystyczne	10	10	12	11
Członkowie zespołów artystycznych	765	560	408	484
Koła (kluby)	6	4	5	5
Członkowie kół (klubów)	310	266	497	341

Tab.5. Wskaźniki dotyczące kultury i sztuki (działalność bibliotek, domów, ośrodków kultury i świetlic) w mieście Chełm. Opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Powyższe wartości wskaźników związane są z działalnością Chełmskiego Domu Kultury, bibliotek oraz innych ośrodków kulturowych. Jak wynika z danych, na 1000 mieszkańców miasta Chełm w 2014 roku przypadało 177 osób, które były czytelnikami bibliotek publicznych zlokalizowanych na terenie miasta. W 2014 roku na jedną jednostkę biblioteczną przypadało 12971 osób. W 2014 roku na terenie miasta Chełm odbyło się łącznie 147 imprez o charakterze kulturowym, w których uczestniczyło ogółem 57 800 osób. Liczba uczestników w tego typu imprezach jest znacznie wyższa niż to miało miejsce w latach 2011-2012. Jak wynika z danych GUS, na terenie miasta obecnie funkcjonuje 11 zespołów artystycznych, do których przynależą łącznie 484 osoby. Dodatkowo, w mieście Chełm w 2014 roku istniało 5 kół (341 członków). Na terenie miasta znajduje się również Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora

Ambroziewiczza. Obecnie w skład Muzeum wchodzi m.in. Działy: Archeologii, Historii, Etnografii, Przyrody, Edukacji, Sztuki Ziemi Chełmskiej, Sztuki Współczesnej.

Wskaźniki	2010 rok	2012 rok	2014 rok
Kluby	23	18	15
Członkowie	1 712	1 633	1 601
Ćwiczący ogółem	1 564	1 558	1 351
Ćwiczący mężczyźni	947	942	830
Ćwiczący kobiety	617	616	521
Ćwiczący do lat 18 ogółem	1 311	1 264	1 172
Ćwiczący do lat 18 chłopcy	758	809	726
Ćwiczący do lat 18 dziewczęta	553	455	446
Instruktorzy sportowi	50	50	42
Sekcje sportowe	46	34	24

Tab.6. Wskaźniki dotyczące sportu i rekreacji w mieście Chełm. Opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Powyższa tabela przedstawia wskaźniki dotyczące aktywności sportowej i rekreacyjnej podejmowanej przez mieszkańców miasta Chełm. W 2014 roku na terenie miasta funkcjonowało 15 klubów sportowych, do których łącznie przynależało 1601 osób. Jak wynika z powyższych danych, w 2014 roku liczba osób podejmujących aktywność fizyczną jest większa w porównaniu do 2010 roku zarówno w grupie osób dorosłych jak i młodzieży do lat 18. W obydwu tych grupach wiekowych mamy do czynienia ze zdecydowaną przewagą mężczyzn zaangażowanych w zajęcia sportowe. Jak wynika z Diagnozy Problemów Społecznych zrealizowanej na terenie miasta w 2015 roku, zaledwie co 5 badany dorosły mieszkaniec miasta odpowiedział, że w wolnym czasie uprawia sport. Najpopularniejszą wskazywaną aktywnością fizyczną wśród dorosłych mieszkańców Chełma była zumba, fitness oraz bieganie.

Należy pamiętać, że aktywność fizyczna jest bardzo ważna, szczególnie w okresie rozwoju młodego człowieka. Szkoła to miejsce, które nie tylko przekazuje wiedzę o sporcie i zdrowych nawykach, ale uczy zasad współzawodnictwa. Konieczne jest, by

placówki oświatowe dostosowały ofertę programową z zakresu wychowania fizycznego do potrzeb i zainteresowań najmłodszych. Zasady funkcjonujące w grach zespołowych są niezbędne dla kształtowania się pozytywnych postaw, co z kolei zapobiega aktom wandalizmu i niestosownym zachowaniom przejawianym przez młodzież. Ofertę należałoby poszerzyć o propozycje skierowaną do dorosłych mieszkańców oraz osób niepełnosprawnych. Instytucje i podmioty odpowiedzialne za organizację imprez o charakterze kulturalnym powinny w dalszym ciągu kontynuować prowadzenie kalendarza wydarzeń oraz dążyć do zapewnienia dostatecznej ilości ofert kulturowych mieszkańcom miasta.

Nowoczesna gospodarka o dużym potencjale innowacyjności wymaga rozwijania umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii komunikacyjnych m.in. komputera. Dostępność oraz kompetencje związane z używaniem tych narzędzi są mniejsze wśród starszych mieszkańców, a także osób mniej wykształconych. Jak wynika z przeprowadzonej w 2015 roku Diagnozy Problemów Społecznych, zaledwie 3,9% badanych uczniów szkół podstawowych, 6,4% uczniów szkół gimnazjalnych, 4,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych nie posiada komputera w domu. Niepokojącą informacją jest to, iż 8% szkół podstawowych i 22,1% uczniów szkół gimnazjalnych oraz 10,9% uczniów szkół ponadgimnazjalnych spędza przed komputerem ponad 5 godzin.

Aktywność obywatelska oraz umiejętność współpracy i wymiany wiedzy stają się kluczowe w obliczu wyzwań współczesnej gospodarki oraz przyczyniają się do powiększania dobrobytu społecznego. Pobudzanie aktywności mieszkańców, ich zaangażowania w sprawy lokalne oraz kształtowanie odpowiedzialności za rozwiązywanie problemów społecznych stają się największym wyzwaniem stojącym przed lokalnymi władzami oraz instytucjami działającymi na terenie miasta. Z danych będących w posiadaniu Urzędu Miasta Chełm wynika, iż na terenie miasta funkcjonuje 209 organizacji pozarządowych w tym 122 stowarzyszenia zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym, 35 kół i oddziałów terenowych, 11 stowarzyszeń zwykłych, 11 fundacji, 17 stowarzyszeń kultury fizycznej i 13 uczniowskich klubów sportowych. Na terenie miasta znajdują się również 3 spółdzielnie socjalne, których celem jest integracja i reintegracja zawodowa oraz społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Władze miasta realizują "Program współpracy Miasta Chełma z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego". Wysokość środków planowanych na realizację Programu ustalana jest na dany rok budżetowy. Kooperacja tych instytucji prowadzi do organizacji wielu wydarzeń kulturalnych, sportowych i profilaktycznych. Działalność statutowa organizacji zlokalizowanych na terenie miasta to ochrona i promocja zdrowia, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym, działalność na rzecz dzieci i młodzieży, turystyki i krajoznawstwa, podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, ekologii i ochrony zwierząt. Jak wynika z przeprowadzonej Diagnozy Problemów Społecznych, młodzi mieszkańcy Chełma rzadko angażują się w prace różnych organizacji pozarządowych.

Wnioski

Chełm jest miejscem, które posiada dobrą bazę sportową. Należy pamiętać, że aktywność fizyczna jest bardzo ważna, szczególnie w okresie rozwoju młodego człowieka. Szkoła to miejsce, które nie tylko przekazuje wiedzę o sporcie i zdrowych nawykach, ale uczy zasad współzawodnictwa. O dużym zainteresowaniu sportem wśród dzieci i młodzieży świadczą wyniki Diagnozy Problemów Społecznych z 2015 roku. Konieczne jest, by placówki oświatowe dostosowały ofertę programową z zakresu wychowania fizycznego do potrzeb i zainteresowań najmłodszych. Zasady funkcjonujące w grach zespołowych są niezbędne dla kształtowania się pozytywnych postaw, co z kolei zapobiega aktom wandalizmu i niestosownym zachowaniom przejawianym przez młodzież. Ponadto, dorośli mieszkańcy miasta są świadomi pozytywnego wpływu aktywności fizycznej na stan ich zdrowia. 81% badanych respondentów odpowiedziało, że aktywność fizyczna ma bardzo duży oraz duży wpływ na ich samopoczucie i Zdowie. Celem strategicznym powinny być także działania podejmowane na rzecz dorosłych mieszkańców Chełma, np. opracowanie planu bezpłatnych zajęć sportowych dla kobiet i mężczyzn (zumba, areobic, taniec towarzyski).

W Chełmie oferta kulturalna skierowana do dzieci i młodzieży jest stosunkowo dobrze rozbudowana. Ofertę należałoby poszerzyć o propozycje skierowane do dorosłych

mieszkańców miasta oraz osób niepełnosprawnych. Instytucje oraz podmioty odpowiedzialne za organizację imprez o charakterze kulturalnym powinny opracować kalendarz wydarzeń dostępny na lokalnych stronach internetowych.

Zdecydowana większość młodych mieszkańców miasta Chełm posiada komputer. Młodzi mieszkańcy Chełma najczęściej używają komputera do grania w gry. Młodzi ludzie korzystający z tej formy rozrywki są narażeni w sieci na niepożądane treści oraz cyberprzemoc. Korzystanie z komputera w nadmiarze może prowadzić do uzależnienia. Placówki oświatowe we współpracy z instytucjami pozarządowymi powinny podjąć działania mające na celu propagowanie wśród najmłodszych mieszkańców wiedzy na temat zagrożeń związanych z używaniem komputera oraz internetu. Wskazane jest by w tym celu na terenie szkół przeprowadzono oddziaływania profilaktyczne skierowane nie tylko do dzieci i młodzieży, ale również do rodziców, opiekunów i nauczycieli. Organizacje pozarządowe uczą zasad współpracy oraz partnerstwa pomiędzy interesariuszami. Działalność instytucji z sektora NGO zwiększa kapitał kulturowy, społeczny oraz ekonomiczny danego regionu, a także propaguje ideę deliberacji i partycypacji wśród społeczeństwa. Kontynuacja "Programu współpracy miasta Chełma z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego" umożliwi wykorzystanie potencjału, jakim dysponują organizacje pozarządowe.

Ochrona zdrowia

Zdrowie w hierarchii wartości człowieka od zawsze zajmuje wysoką pozycję. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez CBOS w 2013 roku, kategoria ta zajmuje drugie miejsce spośród pozostałych wartości cenionych w życiu (74% wskazań na tę odpowiedź). Rozwój cywilizacji i postęp w naukach medycznych sprawił, że jakość życia człowieka znacznie się poprawiła, trwanie życia wydłużyło się, a współczynnik umieralności diametralnie obniżył. Diagnoza potrzeb beneficjentów służby zdrowotnej jest istotnym elementem dla jednostek zaangażowanych w hierarchizację celów medycznych, zakup sprzętu medycznego, a także w edukację zdrowotną. W trakcie realizacji Diagnozy Problemów Społecznych w mieście Chełm, dokonano identyfikacji zdrowotnych potrzeb mieszkańców uwzględniając takie elementy jak samoocena zdrowotna oraz ocena świadczeń zdrowotnych udzielanych na terenie miasta Chełm.

W 2014 roku na terenie miasta Chełm funkcjonowało 45 podmiotów świadczących ambulatoryjną opiekę zdrowotną oraz 2 przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu funkcjonujące w strukturach Miejskiego Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej. W 2014 roku w Chełmie funkcjonowały 32 apteki ogólnodostępne.

Na terenie miasta Chełm zlokalizowany jest Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie, w którym znajduje się m. in. Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Oddział Chirurgiczny, Oddział Dermatologiczny, Oddział Dziecięcy, Oddział Kardiologiczny, Oddział Laryngologiczny z Pododdziałem Okulistycznym, Oddział Neonatologii z Pododdziałem Intensywnej Terapii i Patologii Noworodka, Oddział Neurologiczny, Udarowy, Oddział Obserwacyjno-Zakaźny, Oddział Położniczo-Ginekologiczny i Patologii Ciąży, Oddział Pulmonologiczny, Oddział Urazowo-Ortopedyczny z Chirurgią Kręgosłupa, Oddział Urologiczny, Oddział Wewnętrzny z Pododdziałem Endokrynologicznym i Hematologicznym, Oddział Wewnętrzny III, Oddział Psychiatryczny, Oddział Opieki Paliatywnej, Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu, Zakład Opiekuńczo - Lecznicy, Zakład Pielęgnacyjno - Opiekuńczy oraz Szpitalny Oddział Ratunkowy.

W Chełmie odbywa się wiele akcji i spotkań profilaktycznych oraz edukacyjnych z zakresu ochrony zdrowia.

Respondenci, którzy brali udział w badaniu na podstawie którego opracowano Diagnozę Problemów Społecznych w mieście Chełm, mieli możliwość dokonania oceny dostępności poszczególnych świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych na terenie miasta Chełm. 2/5 ankietowanych oceniło dostępność lekarza pierwszego kontaktu oraz ambulatoryjną opiekę zdrowotną jako umiarkowaną. Podobny odsetek respondentów wypowiedział się o dostępności leczenia szpitalnego. 44% ankietowanych wskazało na bardzo dużą i dużą dostępność do badań profilaktycznych w mieście Chełm.

Wnioski

Starzenie się społeczeństwa wymaga od władz lokalnych zwiększenia dostępu do lekarzy o wielu specjalnościach, w tym o profesji geriatrycznej. W najbliższej przyszłości

należy podjąć działania, które będą miały na celu wykorzystywanie zasobów i potencjału, który tkwi w organizacjach pozarządowych, świadczących m.in. pomoc osobom niepełnosprawnym. Wsparcie dla osób chorych i potrzebujących może również nastąpić w ramach prac społecznie użytecznych, a także w ramach wolontariatu prowadzonego na terenie lokalnych szkół. Do najczęstszych przyczyn zgonów wśród mieszkańców Chełma należą choroby układu krążenia i nowotwory, choroby układu trawiennego oraz oddechowego. Pozytywną informacją wynikającą z przeprowadzonej Diagnozy Problemów Społecznych w 2015 roku jest to, iż blisko $\frac{3}{4}$ ankietowanych odpowiedziało, że wykonuje podstawowe badania kontrolne przynajmniej raz w roku. W zakresie ochrony zdrowia, władze lokalne oraz przedstawiciele służby zdrowia powinny kontynuować działania profilaktyczne mające na celu promocję postaw prozdrowotnych.

Rynek pracy i bezrobocie

Bezrobocie jest zjawiskiem trudnym do zmierzenia. Statystyki najczęściej odnoszą się do skali bezrobocia rejestrowanego (jawnego), ujmując w ten sposób tylko część osób pozostających bez pracy. Poważnym skutkiem bezrobocia jest ubożenie rodziny, które często prowadzi do narastania konfliktów i napięć między członkami rodziny oraz przyczynia się do powstawania patologii społecznych. Brak perspektyw zatrudnienia, szczególnie w przypadku bezrobotnych długoterminowych, powoduje degradację pozycji społecznej tych osób. Długotrwałe bezrobocie często prowadzi do ubóstwa oraz marginalizacji społecznej.

Z danych GUS dla miasta Chełm z 2014 roku wynika, iż w rejestrze REGON wpisanych było 4079 podmiotów gospodarki narodowej, w tym w sektorze rolniczym – 39 podmiotów, w sektorze przemysłu i budownictwa – 1036 podmiotów, pozostała działalność – 4779 podmiotów. Analizując strukturę firm według klas wielkości zatrudnienia, należy zauważyć zupełną dominację mikroprzedsiębiorstw. Zdecydowaną większość stanowią niewielkie podmioty gospodarcze, w których jest zatrudnionych maksymalnie 9 osób (5591 podmiotów). 187 podmiotów zatrudnia od 10 do 49 osób, 70 podmiotów zatrudnia od 50 do 249 osób, 5 podmiotów - od 250 do 999 osób, a jeden podmiot zlokalizowany na terenie miasta zatrudnia ponad 1000 osób.

Wskaźniki - 2014 rok	Miasto Chełm	Powiat chełmski	Województwo lubelskie	Polska
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	903	469	799	1071
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 osób w wieku produkcyjnym	67	36	60	77

Tab. 7. Podmioty gospodarki narodowej - wskaźniki. GUS. 2014 rok. Opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w powiecie chełmskim stopa bezrobocia rejestrowanego na dzień 31 grudnia 2014 roku wynosiła 18% i była wyższa od stopy bezrobocia rejestrowanego dla kraju (11,5%) oraz wyższa od stopy bezrobocia rejestrowanego dla województwa lubelskiego (12,6%). W 2014 roku, grupa zarejestrowanych bezrobotnych z miasta Chełm liczyła 3800 osób (1821 mężczyzn oraz 1979 kobiet). Poniżej zostały przedstawione wybrane statystyki dla miasta Chełm. Większość zarejestrowanych bezrobotnych w mieście to osoby młode oraz legitymujące się stażem pracy. Blisko połowę (44,3%) zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców miasta stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (osoby pozostające bez pracy dłużej niż 12 miesięcy), natomiast 13,5% zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby poniżej 25 roku życia. Czas poszukiwania pracy wpływa na szanse bezrobotnych na szybko zmieniającym się rynku pracy.

Bezrobotni zarejestrowani wg wieku i płci	
Ogółem	100%
Mężczyźni	47,9%
Kobiety	52,1%
24 lata i mniej	
Ogółem	13,5%
Mężczyźni	7,3%
Kobiety	6,2%

25-34	
Ogółem	30,6%
Mężczyźni	14,2%
Kobiety	16,3%
35-44	
Ogółem	21,9%
Mężczyźni	9,1%
Kobiety	12,7%
45-54	
Ogółem	20,3%
Mężczyźni	9,4%
Kobiety	10,9%
55 i więcej	
Ogółem	13,7%
Mężczyźni	7,9%
Kobiety	5,9%

Tab. 8. Procent bezrobotnych według wieku i płci w mieście Chełm w 2014 roku. Opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 roku, w Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmie, zarejestrowane były 962 osoby powyżej 55 roku życia, co stanowi 13,7% ogółu zarejestrowanych.⁸ Największy odsetek bezrobotnych w powiecie chełmskim pod względem kategorii wieku stanowią osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata (30,6%). W przypadku podziału bezrobotnych według poziomu wykształcenia, najwyższy procent bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (28,4%) oraz z gimnazjalnym i niższym niż gimnazjalne (20,1%).

⁸ BDL GUS 2014

Bezrobotni zarejestrowani wg poziomu wykształcenia i płci	
Wyższe	
Ogółem	19,7%
Mężczyźni	6,9%
Kobiety	12,7%
policealne, średnie zawodowe	
Ogółem	28,4%
Mężczyźni	13,1%
Kobiety	15,3%
średnie ogólnokształcące	
Ogółem	12,4%
Mężczyźni	5,0%
Kobiety	7,4%
zasadnicze zawodowe	
Ogółem	19,4%
Mężczyźni	11,2%
Kobiety	8,2%
gimnazjalne i poniżej	
Ogółem	20,1%
Mężczyźni	11,7%
Kobiety	8,3%

Tab. 9. Procent bezrobotnych według poziomu wykształcenia w mieście Chełm w 2014 roku. Opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Osoby bezrobotne z Chełma mogą uzyskać pomoc w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Chełmie oraz Powiatowym Urzędzie Pracy. Poniżej przedstawione zostały dokładne statystyki dotyczące bezrobocia na terenie miasta Chełm w latach 2013-2014. Jak wynika z poniższych danych za rok 2014, 8,1% ogółu bezrobotnych z Chełma stanowiły osoby niepełnosprawne.

Wyszczególnienie	2013	2014
Bezrobotni ogółem	4468	3800
Bezrobotni długotrwale	2541	2280
Bezrobotni z prawem do zasiłku	392	360
Zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy	241	197
Niepełnosprawni	348	309
Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia	1017	962
Osoby bezrobotne do 25 roku życia	637	513

Tab.10. Statystyki dotyczące bezrobocia w powiecie chełmskim. Opracowanie własne na podstawie danych lokalnych.

Wnioski:

Rynek pracy jest zależny przede wszystkim od stanu gospodarki narodowej oraz światowej. Niepokojącą informacją wyłaniającą się z powyższej analizy struktury bezrobocia jest stosunkowo wysoki odsetek mieszkańców, którzy są zarejestrowani jako osoby bezrobotne. Jak wynika z przeprowadzonej Diagnozy Problemów Społecznych, 4/5 badanych uważa bezrobocie za bardzo poważny problem występujący w ich regionie. Statystyki te w perspektywie kolejnej dekady mogą ulec zmianie ze względu na liczne przeobrażenia gospodarcze. Pomimo tego, iż władze samorządowe organizują liczne przedsięwzięcia mające na celu aktywizację zawodową osób bezrobotnych oraz zagrożonych bezrobociem, jak wynika z przeprowadzonego badania, zaledwie 12% wie o lokalnych działaniach wspierających osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym. Oczywiście, należy pamiętać, że za sformułowanie polityki społecznej w zakresie rozwiązywania problemu bezrobocia odpowiedzialne są nie tylko władze lokalne, ale także podmioty pełniące funkcje polityczne i administracyjne w skali makro. Pierwszym krokiem w celu złagodzenia zjawiska bezrobocia wśród wyżej wymienionych grup, jest stopniowa rezygnacja z pieniężnej formy pomocy na rzecz stworzenia odpowiednich warunków stanowiących bazę do rozwoju aktywności zawodowej tej grupy. Ponadto, przedstawiciele instytucji samorządowych w Chełmie winny dostosować lokalną politykę społeczną w zakresie bezrobocia do sytuacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz kobiet. Władze lokalne powinny również skupić swoją uwagę na młodzieży NEET (*Not in Education, Employment or Training*). Tym terminem określane są młode osoby, które nie pracują, nie uczą się oraz nie szkolą.

Jak wynika z badań Bilansu Kapitału Ludzkiego z 2015 roku, odsetek osób przynależących do tej grupy społecznej wzrasta, dlatego też problem NEET powinien być jednym z kluczowych obszarów w zakresie planowania polityki społecznej. Ponad 30% osób bezrobotnych z powiatu chełmskiego stanowią osoby w wieku 45 i więcej. W związku z procesem starzenia się społeczeństwa i spadkiem dzietności, wyzwaniem dla władz Chełma jest dopasowanie rynku pracy do owych przeobrażeń demograficznych. Ponadto, placówki oświatowe powinny utworzyć atrakcyjną ofertę kształcenia zawodowego i technicznego, która będzie jednocześnie dopasowana do lokalnego rynku pracy. Kolejnym proponowanym działaniem zawartym w niniejszej strategii jest popularyzacja zachowań pro-przedsiębiorczych wśród społeczności lokalnej - np. organizacja Dni Biznesu, Tygodnia Przedsiębiorczości.

Wykluczenie społeczne

Osoby trwale ubogie cechuje poczucie bezradności, bezsilności oraz zepchnięcia na margines. Z powodu podejmowania prac dorywczych i potrzeby oszczędzania, takie osoby nie uczestniczą czynnie w życiu społecznym ani nie korzystają z dóbr kulturowych. Do grup szczególnie zagrożonych ubóstwem można zaliczyć rodziny, w których członkowie utrzymują się z niezarobkowych źródeł, innych niż renta czy emerytura. Utrwalanie się biedy powoduje zmianę stylu życia rodziny oraz przyczynia się do powstania wielu niekorzystnych zjawisk, jak: zaniedbania w opiece i wychowaniu, alkoholizm, przemoc w rodzinie, przestępczość. Ubóstwo może doprowadzić również do niepożądanego sytuacji jaką jest bezdomność.

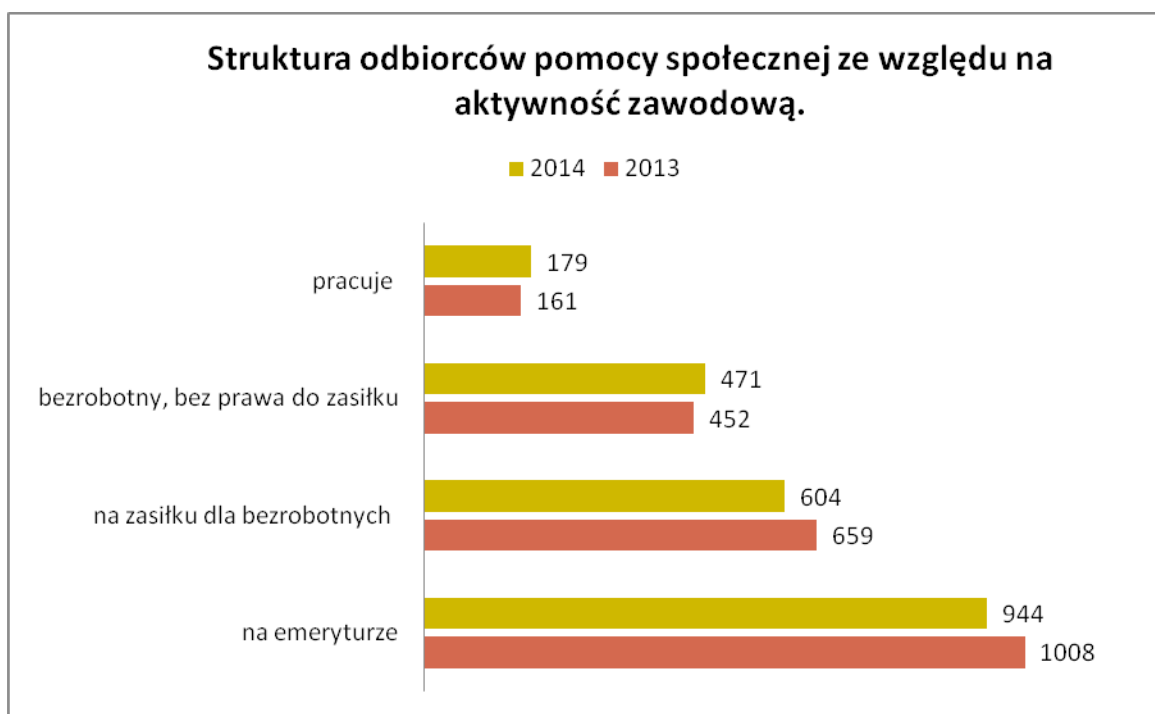
Powody przyznania pomocy		
Powód:	2013	2014
Ubóstwo	1489	1421
Bezdomność	50	49
Bezrobocie	1311	1233
Niepełnosprawność	998	935
Długotrwała lub ciężka choroba	1172	1124
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	530	522
Alkoholizm	123	89
Wielodzietność	68	120
Przemoc w rodzinie	76	54
Inne	141	209

Tab.11. Powody przyznania świadczeń pomocy społecznej przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie. Tabela przedstawia liczbę osób korzystających z pomocy społecznej.

Najczęstszymi powodami udzielania świadczeń pomocy społecznej w latach 2013-2014 było bezrobocie, ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie w 2013 roku udzielił pomocy w postaci świadczeń pieniężnych 1826 osobom, świadczeń rzeczowych – 1757 osobom. W 2014 roku MOPR

udzielił pomocy w postaci świadczeń pieniężnych 1699 osobom, świadczeń rzeczowych - 1596 osobom.

Warto również przyjrzeć się strukturze odbiorców pomocy społecznej ze względu na aktywność zawodową. Szczegółowe dane obrazujące tę strukturę zostały przedstawione poniżej. Najliczniejszą grupę odbiorców pomocy społecznej ze względu na aktywność zawodową stanowią osoby będące na emeryturze. W 2014 roku, 179 osób ze statusem osoby pracującej korzystało z oferowanej pomocy społecznej.

Wykres nr 3. Struktura odbiorców pomocy społecznej ze względu na aktywność zawodową.
Opracowanie własne na podstawie danych lokalnych.

Osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej mogą liczyć na pomoc Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie, który oferuje wsparcie w formie świadczeń pieniężnych (zasiłek celowy, zasiłek okresowy, zasiłek stały, zasiłek celowy specjalny) oraz pomoc o charakterze niepieniężnym, do której zaliczyć można pracę socjalną, opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne, sprawienie pogrzebu, zapewnienie schronienia, odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej, dożywianie dzieci. W tym miejscu warto również przyjrzeć się statystykom dotyczącym środków finansowych na wydatki w zakresie pomocy społecznej.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

Formy świadczeń	Liczba rodzin/ osób	Liczba świadczeń	Wykorzystanie środków w zł
1.Zasiłki okresowe	940 rodzin	4 641	(dot. cel) 1 470 355
2.Zasiłki stałe	380 osób	3878	(dot. cel) 1 505 449
3.Składki na ubezpiecz. zdrowotne dla osób pobierających zasiłki stałe oraz uczestniczące w CIS	408 osób	3628	(dot. cel) 141 793
4. Posiłki realizowane w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w tym:	1 196 osób	146 651	566 673 (dot. cel.434 124)
- dla dzieci i młodzieży,	1 143	138 872	528 556
- dla osób dorosłych	53	32 041	38 117
5.Pogrzeby	9 osób	9	22 543
6.Zasiłki celowe w tym: zasiłki na zakup żywności w ramach programu „ Pomoc państwa w zakresie dożywiania”	1 236 rodzin	4 332	718 423 (dot. cel. 306 876)
	1 215	4070	668 327 (dot. cel. 306 876)
7. Schronienie	37	4013	25 904
8.Wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd	2	24	7 308
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki dla usamodzielnianych wychowanków opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze	1 osoba	11	5435
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	365	96789	951006
Koszty ponoszone za osoby przebywające w domach pomocy społecznej	29	330	655276
Pomoc dla repatriantów /zasiłek transportowy oraz na zagospodarowanie i bieżące utrzymanie/	2	2	16453
Świadczenie pieniężne za wykonywanie prac społecznie użytecznych	38	5575	45 072 (refundacja z PUP - 27 042)
Razem		269883	6131582

*jedna osoba/rodzina może korzystać z kilku form pomocy

Tab.2 Wybrane świadczenia udzielone przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie. Opracowanie własne na podstawie danych lokalnych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie podejmuje szereg działań mających na celu niwelowanie zjawiska wykluczenia zawodowego oraz społecznego, które prowadzi do wielu negatywnych konsekwencji zarówno dla osób zagrożonych marginalizacją jak i członków ich rodzin. W latach 2008-2015 Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie realizował projekt systemowy pt. „Razem wśród ludzi” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 w zakresie działań realizowanych w Priorytecie VII Promocja Integracji Społecznej Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej. Nadrzędnym celem projektu była integracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Odbiorcami projektu były osoby bezrobotne w wieku 15-64 lata, korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej.

Inną instytucją, która aktywnie przeciwdziała wykluczeniu społecznemu jest Centrum Integracji Społecznej w Chełmie, która jest jednostką organizacyjną miasta Chełm. Głównym celem Centrum jest szeroko rozumiana reintegracja jako działanie przywracające do normalnego funkcjonowania w życiu społecznym. Działania Centrum kierowane są w szczególności do osób długotrwale bezrobotnych, zwolnionych z zakładów karnych mających trudności w integracji ze środowiskiem, uzależnionych od alkoholu po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności.

Z usług Centrum Integracji Społecznej w Chełmie skorzystało:

- w 2013 roku 49 osób bezrobotnych w tym: 30 osób długotrwale bezrobotnych, 1 osoba bezdomna, 14 osób uzależnionych od alkoholu, 4 osoby zwolnione z zakładów karnych,
- w 2014 roku 107 osób w tym: 84 osoby długotrwale bezrobotne, 2 osoby bezdomne, 15 osób uzależnionych od alkoholu, 6 osób karanych.

Wykluczeniem społecznym zagrożone są szczególnie osoby starsze, samotne, osoby o ograniczonej sprawności psychofizycznej oraz o trudnej sytuacji materialnej,

mieszkańcowej lub rodzinnej. Ta grupa społeczna może uzyskać wsparcie codzienne w Domu Dziennego Pobytu w Chełmie, który jest jednostką organizacyjną Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Osoby korzystające z zajęć Domu Dziennego Pobytu w Chełmie mają możliwość wzięcia udziału w zajęciach, spotkaniach, imprezach kulturalnych oraz rekreacyjno-wypoczynkowych. Ponadto, osoby starsze, niepełnosprawne o trudnej sytuacji materialnej oraz pełnoletni wychowankowie, opuszczający placówki opiekuńczo – wychowawcze lub rodzinę zastępczą, mogą skorzystać z Mieszkań Wieloprofilowych Chronionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie, które zostały utworzone na podstawie uchwały nr XIV/114/07 Rady Miasta Chełm z dnia 30 października 2007 roku oraz które również stanowią jednostkę organizacyjną Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie. Liczba miejsc przeznaczonych dla wychowanków, którzy opuścili placówki opiekuńczo-wychowawcze lub rodzinę zastępczą – 5 miejsc; liczba miejsc przeznaczonych dla osób starszych – 25 miejsc.

Wnioski:

Powyżej opisane instytucje poprawnie reagują na potrzeby mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym. Instytucje te oferują nie tylko wsparcie finansowe, ale także wyrażają gotowość do pomocy w formie schronienia oraz aktywizacji społecznej i zawodowej. Podejmują działania, które mają na celu ochronę oraz wsparcie dla osób (w tym dzieci i młodzież) ze środowisk zagrożonych marginalizacją. Należy pamiętać, że długotrwałe bezrobocie bardzo często prowadzi do ubóstwa, które z kolei wiąże się z wykluczeniem kulturalnym, społecznym oraz ekonomicznym. Oferowane środki finansowe w niektórych przypadkach mogą doprowadzić do pogłębiania się zjawiska *wyuczonej bezradności*, lecz z drugiej strony, ich ograniczenie może spowodować znaczny spadek jakości poziomu życia danej rodziny. Władze lokalne są świadome potrzeb w zakresie pomocy społecznej osobom wykluczonym społecznie oraz zagrożonym marginalizacją, są to między innymi: utworzenie całodobowego ośrodka wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, utworzenie noclegowni dla osób bezdomnych z problemem alkoholowym, utworzenie placówki wsparcia codziennego, zatrudnienie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.⁹

---

⁹ Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2015, poz. 332 z późn. zm.)

Bezdomność

Bezdomność określa się jako względnie trwałą sytuację człowieka nieposiadającego miejsca spełniającego warunki mieszkalne, w którym mógłby stale i bez ograniczeń przebywać, ani aktualnej możliwości lub chęci uzyskania takiego miejsca. Bezdomność może być również efektem dobrowolnie podjętej decyzji o wyborze takiego stylu życia, występowania patologii w rodzinie, jak również może być wynikiem eksmisji stanowiącej jedną z częstszych przyczyn bezdomności. Większość bezdomnych żyje w ubóstwie. Ze zjawiskiem bezdomności wiążą się również niekorzystne zjawiska, jak przestępczość wśród bezdomnych, ich zły stan zdrowia, uzależnienia. Centrum Integracji Społecznej w Chełmie realizuje program z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. osób bezdomnych – realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności. Działania związane z programem to szereg czynności, które polegają na świadczeniu różnych form pomocy skierowanych do osób bezdomnych oraz osób zagrożonych tym zjawiskiem.

W 2013 roku Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie udzielił pomocy 50 osobom z powodu problemu bezdomności, natomiast w 2014 roku - 49 osobom.

Miejsca wsparcia na terenie miasta Chełm przeznaczone dla osób bezdomnych:

- Chełmski Ośrodek Wsparcia Bliźniego Caritas przy Parafii Wojskowo-Cywilnej Św. Kazimierza w Chełmie; liczba miejsc: 40
- Stowarzyszenie Monar - Ośrodek Pomocy Bliźniemu MARKOT w Chełmie; liczba miejsc: 50
- Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta – Koło Chełmskie;

Niepełnosprawność

Na wykluczenie społeczne i marginalizację szczególnie są narażone osoby niepełnosprawne. Nie istnieje jedna definicja tego terminu; możemy wyróżnić niepełnosprawność w modelu medycznym, społecznym, funkcjonalnym oraz prawnym. Prawo polskie definiuje niepełnosprawnych jako osoby, których stan fizyczny lub

psychiczny uniemożliwia lub ogranicza trwale lub przez pewien okres czasu prawidłowe wypełnianie zadań związanych z rolą społeczną. Ze względu na formalny podział możemy wyróżnić 3 podstawowe stopnie niepełnosprawności tj. znaczny, umiarkowany oraz lekki.¹⁰ Według Światowej Organizacji Zdrowia *osoba niepełnosprawna to taka, która nie może samodzielnie, częściowo lub całkowicie zapewnić sobie możliwości normalnego życia indywidualnego i społecznego na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej.*¹¹ W Polsce liczba niepełnosprawnych wzrasta, co może wiązać się między innymi ze starzeniem się społeczeństwa. Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Do najczęstszych przyczyn niepełnosprawności można zaliczyć choroby, wypadki, zatrucia i urazy.¹²

Według danych GUS z 2011 roku, osoby niepełnosprawne z Chełma stanowiły 13,9% ogółu wszystkich mieszkańców miasta (informacje zebrane na podstawie dobrowolnych deklaracji badanych w Narodowym Spisie Powszechnym). Poniższa tabela prezentuje informacje na temat liczby mieszkańców miasta Chełm według kategorii niepełnosprawności w 2011 roku. Największy udział niepełnosprawnych stanowią osoby niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności umiarkowanym. 3,4% ogółu osób niepełnosprawnych z miasta Chełm stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, 52% ogółu niepełnosprawnych to osoby w wieku produkcyjnym, a 44,6% - osoby w wieku poprodukcyjnym. 47,2% wszystkich niepełnosprawnych z Chełma stanowili mężczyźni, a pozostałą część kobiety.

Odsetek mieszkańców powiatu chełmskiego według kategorii niepełnosprawności	
	2011
Ogółem niepełnosprawne razem	N=12393
Ogółem niepełnosprawne prawnie razem	N=9247
osoby niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności znacznym	32,4%
osoby niepełnosprawne prawnie o stopniu	35,5%

¹⁰ Balcerzak - Paradowska B.: Sytuacja osób niepełnosprawnych w Polsce. W: Raport IPiSS, Warszawa 2002

¹¹ Ibidem. WHO

¹² GUS: Stan zdrowia ludności Polski w przekroju terytorialnym w 2004 roku. Warszawa 2007; S. Kostrubiec, Stan zdrowia niepełnosprawnych. W: Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2005 - 2006

niepełnosprawności umiarkowanym	
osoby niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności lekkim	27,7%

Tab. 13. Statystyki dotyczące niepełnosprawności według kategorii niepełnosprawności dla całego powiatu chełmskiego w 2011 roku. Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dzieci i młodzież z miasta Chełm mogą skorzystać z pomocy terapeutycznej i wsparcia specjalistów Zespołu Wychowania i Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 1 oraz Nr 2, Niepublicznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Chełmie. Rodzice dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą skorzystać z oferty Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji „Razem”, które powstało w 2004 roku i działa przy Przedszkolu Niepublicznym z Oddziałami Integracyjnymi „Razem” oraz Niepublicznej Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi „Razem” w Chełmie. Na terenie Chełma znajduje się również Przedszkole Integracyjne „W Kasztanowym Parku” oraz oddziały integracyjne funkcjonujące przy innych przedszkolach. Dostępność tego typu placówek w mieście jest szczególnym udogodnieniem dla rodziców dzieci niepełnosprawnych.

Według Światowej Organizacji Zdrowia, zdrowie psychiczne to pełny stan fizyczny, psychiczny i społeczny człowieka.¹³ Definicja socjologiczna określa zdrowie psychiczne jako *zdolność przystosowania się jednostki do norm kulturowych i środowiska społecznego, uwewnętrzniania norm w przebiegu socjalizacji, umiejętności prawidłowego funkcjonowania w grupie i rolach społecznych*. W ramach zdrowia psychicznego możemy wyróżnić zaburzenia psychiczne oraz niepełnosprawność intelektualną. Osoby borykające się z problemami psychicznymi borykają się z problemem bezrobocia – dane wskazują, że blisko ¾ osób przynależących do tej grupy nie pracuje zawodowo.¹⁴

Na terenie Chełma realizowany był „Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Chełma na lata 2012 – 2015”. Z diagnozy zdrowia psychicznego mieszkańców miasta wynika, że do najczęstszych przyczyn hospitalizacji osób z zaburzeniami psychicznymi i zaburzeniami zachowania należą kolejno: zaburzenia psychiczne i zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu, schizofrenia, reakcje na ciężki stres, zaburzenia depresyjne. Nadrzędnym celem wyżej wspomnianego Programu jest promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym oraz zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej

¹³ WHO

¹⁴ <http://www.powrot.org/chorzy-psychicznie-a-zatrudnienie/>

oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.

W ramach Samodzielnego Publicznego Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Chełmie funkcjonuje hostel dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz oddziały psychiatryczne: Oddział Psychiatryczny Męski dysponujący 62 łózkami, Oddział Psychiatryczny Żeński dysponujący 32 łózkami oraz Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu dysponujący 24 łózkami. Jednostki te stanowią element, który w przyszłości może stanowić bazę do utworzenia lokalnego Centrum Zdrowia Psychicznego. Dorosłe osoby z zaburzeniami psychicznymi mogą również skorzystać ze świadczeń Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Centrum Psychoterapii „Bioton” w Chełmie. Inne instytucje i organizacje działające w obszarze zdrowia psychicznego na terenie miasta Chełm: Warsztat Terapii Zajęciowej prowadzony przez Ośrodek Pomocy Osobom Niepełnosprawnym przy Parafii Miłosierdzia Bożego w Chełmie, Warsztaty Terapii Zajęciowej przy Integracyjnym Stowarzyszeniu Osób Niepełnosprawnych „Prometeusz” w Chełmie, Stowarzyszenie Integracji Rodzin „PRZYSTAŃ” w Chełmie, Stowarzyszenie Ośrodek Wspierania Rodziny w Chełmie, Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE” w Lublinie, Chełmskie Stowarzyszenie Klubów Abstynenta „ODNOWA”, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Profilaktyki, Diagnostyki i Terapii Zdrowia Psychicznego „RODZINA” w Chełmie.

Wnioski:

Prognozy demograficzne zakładają, iż stopniowo będzie rosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym i będzie ona znacznie przekraczać liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym, w związku z tym zwiększy się ilość beneficjentów służby zdrowia. Niepełnosprawni zamieszkujący Chełm mogą liczyć na wsparcie ze strony instytucji pomocowych, organizacji pozarządowych oraz placówek oświatowych. Osoby niepełnosprawne, ze względu na ograniczenia fizyczne w wykonywaniu niektórych czynności zawodowych, są szczególnie narażone na wykluczenie ekonomiczne. Bariery architektoniczne i transportowe to główne trudności w prowadzeniu życia społecznego i kulturowego przez osoby niepełnosprawne. Działanie w zakresie pomocy osobom

niepełnosprawnym, jakie powinno zostać wdrożone, to stopniowa eliminacja wyżej wymienionych ograniczeń poprzez zastosowanie ulepszeń w komunikacji miejskiej oraz w miejscach publicznych. W tym miejscu należy również pamiętać o niekorzystnych prognozach demograficznych. Wzrost udziału populacji osób w wieku poprodukcyjnym narzuca potrzebę działania w tym obszarze.

Zagrożenia współczesnej rodziny

Zgodnie z art. 16 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka rodzina jest naturalną podstawową komórką społeczną¹⁵, spełniającą wiele funkcji w społeczeństwie. Obecnie zagrożeniem dla stabilizacji życia rodzinnego w Polsce są trudności na rynku pracy i problemy finansowe. Bezrobocie głównych żywicieli rodziny, trwałe ubóstwo mogą przyczynić się do wystąpienia szeregu niekorzystnych zjawisk, jak przemoc w rodzinie, przestępczość, alkoholizm, niedożywienie dzieci, brak należytej opieki i działań wychowawczych, choroby somatyczne i psychiczne.

Jak wynika z danych zawartych w rozdziale dotyczącym wykluczenia społecznego na terenie miasta Chełm, znaczna część klientów Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie korzysta z jego pomocy z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej i prowadzenia gospodarstwa domowego, co stanowi 23,4% ogółu rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Poniższe statystyki dotyczą struktury rodzin, które otoczone są wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w 2014 roku:

WYSZCZEGÓLNIENIE	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB W RODZINACH
RODZINY OGÓŁEM	2 230	5 320
o liczbie osób 1	958	958
2	342	684
3	422	1 266
4	276	1 104
5	135	675
6 i więcej	97	633
w tym rodziny z dziećmi ogółem	809	3 181
o liczbie dzieci 1	336	1 012
2	293	1 157
3	114	575
4	50	305

¹⁵ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

5	12	84
6	4	31
7 i więcej	2	17
RODZINY NIEPEŁNE OGÓŁEM	349	1 131
o liczbie dzieci 1	162	366
2	115	390
3	43	197
4 i więcej	29	178
RODZINY EMERYTÓW I RENCISTÓW OGÓŁEM	534	944
o liczbie osób 1	332	332
2	91	182
3	52	156
4 i więcej	59	274

Tab.14. Struktura rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w latach 2013-2014. Opracowanie własne na podstawie danych lokalnych.

Największą liczbę beneficjentów objętych pomocą społeczną stanowią osoby samotne, co stanowi 43% ogółu wszystkich rodzin korzystających ze wsparcia MOPR w Chełmie. Rodziny z dziećmi stanowią 36% beneficjentów Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie, natomiast emeryci i renciści stanowią 24% tej grupy. Niepokojącą informacją wyłaniającą się z analizy powyższej struktury odbiorców pomocy społecznej w Chełmie, jest to, iż dla ¼ beneficjentów świadczenia pomocy społecznej są jedynym źródłem utrzymania.

Pieczna zastępcza

Ważnym zagadnieniem, które winno zostać poruszone w niniejszym dokumencie, jest analiza pieczy zastępczej w mieście Chełm.

Pieczna zastępcza jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców. Jest sprawowana w formie rodzinnej: rodzina zastępcza (spokrewniona, niezawodowa, zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna), rodzinny dom dziecka oraz w formie instytucjonalnej: placówka opiekuńczo-wychowawcza, regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna oraz interwencyjny ośrodek preadopcyjny. Pieczna zastępcza zapewnia realizację planu pracy z rodziną lub gdy jest to niemożliwe - dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,

pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki, nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych, a także zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.¹⁶

W mieście Chełm realizowany jest "Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej Miasta Chełm na lata 2014-2016". Celami Programu są: wspieranie rodzin w wychowaniu dziecka oraz pełnieniu funkcji opiekuńczo - wychowawczej, zwiększenie wiedzy i umiejętności w zakresie pomocy dziecku i rodzinie wśród pracowników wszystkich instytucji zajmujących się problematyką rodziny, rozwój i poprawa funkcjonowania rodzinnych form pieczy zastępczej, zwiększenie szans dzieci na powrót do środowiska rodzinnego, poprawa sytuacji i funkcjonowania w życiu społecznym wychowanków opuszczających rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą.

Organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie. Do zadań organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, należy:¹⁷

- "prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnieniu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej,
- zapewnienie badań psychologicznych kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka;

---

¹⁶ <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/co-jest-pieczą-zast%C4%99pczą>

¹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2015, poz. 332 ze zm.)

- organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;
- zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby;
- zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby;
- zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych;
- organizowanie dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka pomocy wolontariuszy;
- współpraca ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z powiatowym centrum pomocy rodzinie, ośrodkiem pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi;
- prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;
- zapewnianie pomocy prawnej osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w zakresie prawa rodzinnego;
- dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej;
- prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczą;

- przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analizy, o której mowa w art. 42 ust. 7 ww. ustawy, dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- zapewnianie rodzinom zastępczym zawodowym i niezawodowym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego;
- zapewnianie koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji;
- przedstawianie staroście i radzie powiatu corocznego sprawozdania z efektów pracy;
- zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- organizowanie opieki nad dzieckiem, w przypadku gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wypoczynku."

W niniejszym dokumencie należy wspomnieć o zadaniach realizowanych przez asystentów rodziny na terenie miasta Chełm. Osoby te wspierają dysfunkcyjne rodziny w pokonywaniu problemów związanych z opieką i wychowaniem dzieci, po to by w przyszłości rodziny te mogły samodzielnie wykonywać obowiązki wychowawcze. W 2012 roku wsparciem asystenta rodziny zostało objętych 67 rodzin, natomiast w 2013 roku - 70 rodzin. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie realizuje Resortowy Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej, dzięki któremu sfinansowano wynagrodzenie sześciu asystentów rodziny w 2012 roku oraz czterech asystentów rodziny w 2013 roku. W przypadku niemożności zapewnienia przez rodziców dziecka należytej opieki, małoletnich umieszcza się w pieczy zastępczej. Poniżej zostały przedstawione dokładne statystyki dotyczące liczby rodzin zastępczych oraz dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie miasta Chełm w latach 2011-2013.

Rok	Rodziny spokrewnione		Rodziny niezawodowe		Rodziny zawodowe		Liczba rodzin zastępczych ogółem	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych ogółem
	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci		
2011	65	75	6	8	1	3	72	86
2012	45	52	16	17	1	3	62	72
30.09.2013	42	49	16	17	2	6	60	72

Tab.15. Dane dotyczące rodzinnej pieczy zastępczej. Opracowanie własne na podstawie informacji z działalności MOPR w Chełmie.

Do października 2013 roku, w mieście Chełm funkcjonowały 42 rodziny zastępcze spokrewnione, 16 rodzin niezawodowych oraz 2 rodziny zawodowe. W 2011 roku liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych ogółem wyniosła 86, w 2012 roku - 72, natomiast w 2013 roku również 72. Jak wynika z niniejszej analizy, zdecydowaną większość rodzin zastępczych stanowią rodziny spokrewnione. W 2012 roku zauważalny jest również wzrost liczby rodzin niezawodowych.

Aktualnie, na terenie miasta Chełm instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest przez dwie placówki opiekuńczo – wychowawcze typu socjalizacyjnego i interwencyjnego:

- Chełmskie Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie - liczba miejsc 30 (26 miejsc – socjalizacyjnych, 4 miejsca – interwencyjne);
- Dom Małych Dzieci w Chełmie – liczba miejsc 14 (7 miejsc – socjalizacyjnych, 7 miejsc – interwencyjnych).

W sytuacji gdy nie ma możliwości powrotu dzieci do rodziny biologicznej placówki współdziałają z innymi instytucjami:

- Ośrodkiem Adopcyjnym Filia Chełm w celu poszukiwania dla wychowanków rodzin przysposabiających;
- Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Chełmie w celu pozyskiwania dla dzieci zastępczych form wychowania rodzinnego.

Instytucjonalna piecza zastępcza			
	2011	2012	2013 rok

	rok	rok	do 30.09
Liczba dzieci przyjętych do instytucjonalnej pieczy zastępczej	94	88	76
Liczba dzieci przyjętych do placówek w danym roku	40	43	26
Liczba dzieci, które powróciły do rodziny naturalnej	26	16	11
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej	4	3	1
Liczba dzieci przysposobionych	3	11	1
Liczba usamodzielnionych wychowanków	7	6	2
Liczba wychowanków przeniesiona do innej placówki	9	2	4
Łączna liczba dzieci, które opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą w danym roku kalendarzowym	49	38	19
Stan dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej na koniec okresu sprawozdawczego	45	50	57

Tab. 16. Instytucjonalna piecza zastępcza. Opracowanie własne na podstawie analizy dokumentów znajdujących się w ChCPDiR i DMD

Do września 2013 roku, do instytucjonalnej pieczy zastępczej zostało przyjętych 76 małoletnich z terenu miasta Chełm. Liczba dzieci przysposobionych w 2011 roku wyniosła 3, natomiast w 2012 roku - 11. Na koniec 30 września 2013 roku w instytucjonalnej pieczy zastępczej znajdowało się 57 dzieci.

Do głównych powodów umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej należy bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych oraz uzależnienie rodziców od alkoholu i środków psychoaktywnych. Inne przyczyny to: przemoc w rodzinie, niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców, sieroctwo, półsieroctwo, praca rodziców za granicą.

Przemoc w rodzinie

Przemoc w rodzinie definiowana jest jako określony rodzaj zachowań zorientowanych na członka rodziny, które naruszają prawa oraz dobra osobiste danej jednostki. Odwołując się do art. 115 § 11 Kodeksu Karnego, osoby wobec których stosowana jest przemoc, narażone są na utratę życia, uszczerbku na zdrowiu fizycznym i/lub psychicznym, naruszenie godności i nietykalności cielesnej oraz wolności.¹⁸ W tym miejscu warto wyróżnić kryteria mówiące o tym, kiedy mamy do czynienia z zachowaniami przemocowymi:¹⁹

¹⁸ Reszpondek - Marcisz Dominika, Pojęcie przemocy na gruncie ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie a przestępstwo z art. 207§ 1 K.K

¹⁹ Reszpondek - Marcisz Dominika, Pojęcie przemocy na gruncie ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie a przestępstwo z art. 207§ 1 K.K

- Intencjonalność - działania osoby stosującej przemoc są celowe; nie polegają jedynie na wyrządzeniu krzywd moralnych oraz fizycznych, ale przede wszystkim na osiągnięciu władzy oraz kontroli nad ofiarą,
- Nierówność siły - osoba stosująca przemoc charakteryzuje się nie tylko przewagą fizyczną; nierówność siły może objawiać się poprzez zajmowaną pozycję społeczną, status. Sprawca przemocy odczuwa i okazuje przewagę nad swoją ofiarą,
- Naruszenie godności i pozbawianie praw,
- Wywoływanie negatywnych emocji, cierpienia oraz wyrządzanie szkód psychicznych i fizycznych.

Należy pamiętać, że przemoc w rodzinie jest zazwyczaj zjawiskiem permanentnym. Do głównych czynników ryzyka przemocy należą normy społeczne, które objawiają się w postaci przyzwolenia i akceptacji środowiska na tego typu akty. Inne czynniki to dziedziczenie wzorca przemocy, który może być przekazywany przez starszych członków rodziny na młodsze pokolenia - dzieci będące świadkami przemocy internalizują tego typu zachowania, które następnie są utrwalane w procesie socjalizacji. Uzależnienie i nadużywanie alkoholu oraz stres związany z problemami ekonomicznymi i brak wsparcia od instytucji pomocowych również przyczynia się do występowania zjawisk przemocy. Możemy wyróżnić następujące typy zachowań przemocowych:

- przemoc fizyczna (zadawanie bólu fizycznego, obrażeń cielesnych, pozbawienie życia),
- przemoc psychiczna (wywoływanie szkód moralnych),
- przemoc seksualna (wymuszanie na drugiej osobie zachowań seksualnych),
- przemoc ekonomiczna (ograniczanie zasobów finansowych i materialnych, uzależnienie ekonomiczne od sprawcy, zaniedbanie).

Badanie zjawiska przemocy jest trudnym zadaniem. Często bowiem ofiary agresji nie przyznają się do tego iż są krzywdzone przez najbliższych. Przemoc, zarówno ta fizyczna, jak i psychiczna, jest zjawiskiem dość powszechnym w polskiej społeczności,

o czym świadczą wyniki CBOS cytowane poniżej. Do zakresu działań władz samorządowych powinna należeć pomoc ofiarom przemocy oraz podejmowanie kroków mających na celu przeciwdziałanie tego typu zjawiskom w rodzinach.

Poniżej zostały przedstawione statystyki dotyczące występowania zjawiska przemocy w rodzinie na terenie miasta Chełm:

- W 2013 roku miało miejsce 1 420 interwencji domowych, w tym 38 interwencji dotyczyło przemocy w rodzinie. Przemoc dotknęła łącznie 230 osób, w tym 111 kobiet, 16 mężczyzn oraz 76 małoletnich do 13 r.ż. oraz 27 małoletnich w przedziale 13-18 lat. Sprawcami przemocy w rodzinie było łącznie 112 osób, w tym 15 kobiet, 96 mężczyzn i 1 nieletni. 59 mężczyzn znajdowało się pod wpływem alkoholu.
- W 2014 roku miały miejsce 973 interwencje domowe, w tym 101 interwencji dotyczących przemocy w rodzinie. Przemoc dotknęła łącznie 263 osoby, w tym 135 kobiet, 16 mężczyzn, 84 małoletnich do 13 r.ż. oraz 28 małoletnich w przedziale 13-18 lat. Sprawcami przemocy w rodzinie było łącznie 177 osób, w tym 160 mężczyzn, 15 kobiet oraz 2 osoby nieletnie. 79 sprawców znajdowało się pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających (2 kobiety i 77 mężczyzn).
- W związku z procedurą „Niebieskie Karty” w 2013 roku do Zespołu Interdyscyplinarnego wpłynęło 127 "Niebieskich Kart".
- W związku z procedurą „Niebieskie Karty” w 2014 roku do Zespołu Interdyscyplinarnego wpłynęło 157 Niebieskich Kart.

Wnioski:

Władze lokalne Chełma są świadome istnienia konkretnych problemów w rodzinach mieszkańców i wykazują zainteresowanie oraz chęć do pomocy potrzebującym beneficjentom, natomiast mieszkańcy są świadomi problemu jakim jest zjawisko przemocy występujące na terenie miasta Chełm. Do potrzebujących rodzin skierowane

są odpowiednie inicjatywy pomocowe, a zainteresowani mogą skorzystać ze specjalistycznych porad psychologicznych, socjalnych oraz prawnych. Aktywne współdziałanie mieszkańców i instytucji na rzecz pomocy rodzinie to jeden z głównych celów niniejszego dokumentu. Władze lokalne powinny w dalszym ciągu pozyskiwać dofinansowanie na określone inicjatywy z budżetu państwa oraz funduszy Unii Europejskiej. Placówki oświatowo - wychowawcze wraz z instytucjami pozarządowymi powinny podjąć współpracę w ramach której należy opracować skuteczny program oddziaływań profilaktycznych związanych z przeciwdziałaniem przemocy. Największym zagrożeniem dla rodzin doznających przemocy domowej, jest narażenie ofiar na dalsze przebywanie ze sprawcą w związku z tym, należy zapewnić schronienie ofiarom przemocy, a także rozwinąć działalność psychoedukacyjną dla sprawców.

Uzależnienie od substancji psychoaktywnych

Alkoholizm jest chorobą spowodowaną nadużywaniem napojów alkoholowych, z którą wiążą się nie tylko konsekwencje zdrowotne dla uzależnionej osoby, ale również stanowi ona problem socjalny i przyczynia się do występowania patologii społecznych. Niepokojące jest zjawisko stałego obniżania się granicy wieku inicjacji alkoholowej młodzieży.²⁰ Zjawisko alkoholizmu jest ściśle powiązane z występowaniem przestępczości, wypadkami w pracy oraz wypadkami drogowymi. Nadużywanie alkoholu przez któregoś z rodziców osłabia więzi rodzinne i skutkuje występowaniem dysfunkcji w pełnieniu ról rodzicielskich. Jak wynika z danych szacunkowych podanych przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, około 2% populacji jest uzależniona od alkoholu oraz około 4% małych dzieci wychowuje się w rodzinie do której przynależy osoba uzależniona od alkoholu. Szacuje się, że w miastach o wielkości do 50 000 osób na uzależnienie od alkoholu cierpi średnio około 1000 osób, około 1000 osób dorosłych żyje w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice) oraz około 2000 dzieci wychowuje się w rodzinach alkoholików. Jak wynika z danych szacunkowych PARPA, w miastach do 50 000 mieszkańców, mieszka około 2 500 - 3 000 osób pijących szkodliwie oraz około 2 600 ofiar przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym. Zjawisko uzależnienia od alkoholu jest bardzo trudne do zbadania, lecz na podstawie powyższych danych szacunkowych można

---

²⁰ Minkiewicz A. (2001) Patologia społeczna. W: Kurzynowski A. (red.), *Polityka społeczna*. Warszawa: Instytut Gospodarstwa Społecznego SGH, s. 291-292.

podejrzewać, że zbliżona liczba osób z danym problemem zamieszkuje obszar miasta Chełm.

W 2014 roku z powodu problemu uzależnień od alkoholu z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie korzystało 89 rodzin, natomiast z powodu uzależnień od narkotyków - 2 rodziny. W mieście funkcjonuje Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Poniżej zostały przedstawione statystyki związane z działalnością Komisji:

Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 2013 roku:

- 17 posiedzeń Komisji,
- 44 posiedzenia zespołu motywacyjnego,
- 31 kontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych.

W 2013 roku wydano 122 postanowienia opiniujące lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych, w tym 9 dotyczących jednorazowego zezwolenia oraz 113 dotyczących zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych do spożycia w miejscu sprzedaży lub poza miejscem sprzedaży.

- do Komisji wpłynęły 152 wnioski o leczenie odwykowe,
- wydano 59 zleceń o przeprowadzenie badania przez biegłych sądowych,
- skierowano 95 wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego.

Działalność Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w roku 2014:

- 16 posiedzeń Komisji,
- 39 posiedzeń zespołu motywacyjnego,
- 43 kontrole punktów sprzedaży napojów alkoholowych.

W 2014 roku wydano 96 postanowień opiniujących lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych, w tym 7 dotyczących jednorazowego zezwolenia oraz 89 dotyczących zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych do spożycia w miejscu sprzedaży lub poza miejscem sprzedaży.

- do Komisji wpłynęło 120 wniosków o leczenie odwykowe,
- wydano 52 zlecenia o przeprowadzenie badania przez biegłych sądowych,
- skierowano 96 wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego.

Jednostką, która również wspiera osoby uzależnione od alkoholu jest Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie, która jest jednostką organizacyjną miasta Chełm. Przedmiotem jego działalności jest w szczególności: sprawowanie opieki nad osobami w stanie nietrzeźwości, udzielanie osobom w stanie nietrzeźwości świadczeń higieniczno-sanitarnych, udzielanie osobom w stanie nietrzeźwości pierwszej pomocy w nagłych wypadkach, informowanie o szkodliwości nadużywania alkoholu oraz motywowanie do podjęcia leczenia, pozyskiwanie informacji dotyczących form wsparcia od podmiotów publicznych, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych zajmujących się problemami uzależnień i przekazywanie ich osobom przebywającym w Ośrodku, prowadzenie działalności informacyjno-edukacyjnej, profilaktycznej w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień, promowanie zdrowia i zdrowego stylu życia, prowadzenie oddziaływań skierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie, w tym realizacja programu korekcyjno – edukacyjnego.

Ponadto, w mieście Chełm realizowane są "Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii" oraz "Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych". Programy określają cele główne i szczegółowe oraz katalog zadań w tych obszarach. W ramach Programów realizowane są różne formy oddziaływań oraz pomocy. Są nimi m.in. oddziaływania rehabilitacyjne, pomoc psychologiczna i prawna.

Ilość wydanych zezwoleń związanych ze sprzedażą napojów alkoholowych (ogółem 192 - stan na dzień 11.05.2015 r.), w tym:

- do spożycia poza miejscem sprzedaży (wg zawartości alkoholu):
  - do 4,5% - 117
  - od 4,5% do 18% - 108
  - powyżej 18% - 99
- do spożycia w miejscu sprzedaży (wg zawartości alkoholu):
  - do 4,5% - 69
  - od 4,5% do 18% - 32
  - powyżej 18% - 44

Zakres badania w ramach Diagnozy Lokalnych Problemów Społecznych obejmuje szereg problemów, w tym spożywania alkoholu i narkotyków przez dorosłych mieszkańców, a także doświadczeń młodych mieszkańców z substancjami psychoaktywnymi. Większość dorosłych badanych mieszkańców miasta Chełm spożywa alkohol okazjonalnie, natomiast 2/5 ankietowanych przyznało, że przynajmniej raz w życiu znaleźli się w stanie upojenia alkoholowego. 1% badanych dorosłych mieszkańców Chełma przyznało, że przynajmniej raz w życiu zażyło narkotyki oraz blisko 1/10 badanych zna przynajmniej jedną osobę, która miała doświadczenia z narkotykami. Poniższa tabela przedstawia statystyki dotyczące doświadczeń uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych z substancjami psychoaktywnymi.

Problem społeczny	Szkoly Podstawowe		Gimnazjum		Szkoly Ponadgimnazjalne	
	N	%	N	%	N	%
Picie alkoholu	39	8,1	315	60,5	757	77,2
Uzywanie narkotykow	7	1,5	81	15,9	162	16,8
Uzywanie dopalaczy	2	0,4	28	5,5	50	5,14

Tab.17. Nasilenie określonych problemów społecznych w poszczególnych grupach wiekowych. N – ilość osób, które przyznają się do używania środków psychoaktywnych oraz papierosów.

Dane zamieszczone w powyższej tabeli przedstawiają odpowiedzi uczniów na pytania o przynajmniej jednorazowe doświadczenie z napojami alkoholowymi, narkotykami i dopalaczami. Odnoszą się one do zjawiska eksperymentowania przez dzieci i młodzież z tymi substancjami. Wraz z wiekiem badanych uczniów wzrasta odsetek osób sięgających po wybrane rodzaje substancji psychoaktywnych. Najbardziej rozpowszechnione jest wśród uczniów spożywanie napojów alkoholowych. Niepokojący jest znaczny odsetek badanych gimnazjalistów oraz uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy mieli przynajmniej jednorazowy kontakt z narkotykami. W szkole ponadgimnazjalnej do zażywania dopalaczy przyznało się 5,1% uczniów, a w gimnazjalnej - 5,5%.

Na terenie miasta mają miejsce zdarzenia związane z nadużywaniem alkoholu oraz używaniem substancji psychoaktywnych. Poniżej przedstawione zostały statystyki związane z rodzajem przestępstwa/wykroczenia pod wpływem środków odurzających:

- 24 osoby prowadziły pojazdy na drodze publicznej po użyciu alkoholu (35 w 2013 roku),
- 276 przypadków zakłócenia porządku publicznego (439 w 2013 roku),
- 0 przypadków podjęcia czynności zawodowych pod wpływem alkoholu (2 w 2013 roku),
- 1 wypadek pod wpływem alkoholu (3 w 2013 roku),
- 1 216 przestępstw kryminalnych ogółem (1 496 w 2013 roku),
- 22 czyny karalne popełnione przez nieletnich (49 w 2013 roku),
- 1 466 osób zatrzymanych do wytrzeźwienia ogółem (1 519 w 2013 roku),
- 96 osób prowadziło pojazdy na drodze publicznej w stanie nietrzeźwości (138 w 2013 roku).

Tak jak już to wcześniej zostało wspomniane w części o instytucjach świadczących pomoc w przypadku występowania przemocy w rodzinie, zainteresowani borykający się z problemem uzależnienia lub osoby współuzależnione mogą skorzystać z pomocy Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego, Ośrodka Pomocy Osobom Uzależnionym w Chełmie, Chełmskiego Stowarzyszenia Klubów Abstynenckich, Stowarzyszenia - Centrum Edukacyjno - Motywacyjne „Razem”, Stowarzyszenia Integracji Rodzin „Przystań”, Stowarzyszenia – Ośrodka Wspierania Rodziny w Chełmie, Poradni Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia i Oddziału Terapii Uzależnienia od Alkoholu przy Szpitalu Specjalistycznym w Chełmie oraz Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Rodzina” – Ośrodka Profilaktyki, Diagnostyki i Terapii Zdrowia Psychicznego w Chełmie.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz technologii sprawił, że pojawiły się nowe formy uzależnień behawioralnych. Nadmierne korzystanie z komputera może

przeistoczyć się w uzależnienie, a co za tym idzie, może doprowadzić do poważnych konsekwencji oddziałujących na zdrowie psychiczne jednostki. Jak wynika z Diagnozy Problemów Społecznych zrealizowanej w 2015 roku na terenie miasta, najbardziej rozpowszechnionymi grami hazardowymi wśród badanych młodych mieszkańców Chełma są zakłady bukmacherskie oraz konkursy organizowane przez gazety, telewizję, operatorów telefonicznych. Ponadto, 12% uczniów szkół podstawowych, 48,8% uczniów gimnazjalnych oraz 42,2% uczniów szkół ponadgimnazjalnych przynajmniej raz w życiu oglądało filmy lub treści pornograficzne.

Wnioski:

Mieszkańcy miasta Chełm są świadomi powagi problemu uzależnień. Niepokojącą informacją jest brak wiedzy dorosłych mieszkańców o lokalnych działaniach, których celem jest przeciwdziałanie i zapobieganie uzależnieniu. Niski procent osób dorosłych miał kontakt z narkotykami. Pozytywną informacją wyłaniającą się z przeprowadzonej analizy danych zastanych oraz lokalnych sprawozdań jest liczba oddziaływań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży, pomimo to stosunkowo wysoki odsetek badanych uczniów zażywał psychoaktywne substancje tj. alkohol, narkotyki, dopalacze. Wyzwaniem dla placówek oświatowych, instytucji samorządowych pozarządowych na lata 2016-2020 jest wdrożenie programów profilaktycznych od początku edukacji oraz zapewnienie alternatywnych form spędzania wolnego czasu dla osób dorosłych i młodzieży. Kolejnym działaniem strategicznym w obszarze uzależnień, jest przeprowadzenie badań wśród najmłodszych mieszkańców miasta, mających na celu poznanie rozmiaru problemu uzależnienia od komputera oraz innych urządzeń elektronicznych (tablet, telefon komórkowy), a także zorganizowanie warsztatów profilaktycznych dotyczących zagrożeń w sieci, cyberprzemocy oraz uzależnienia od komputera.

Stan bezpieczeństwa publicznego

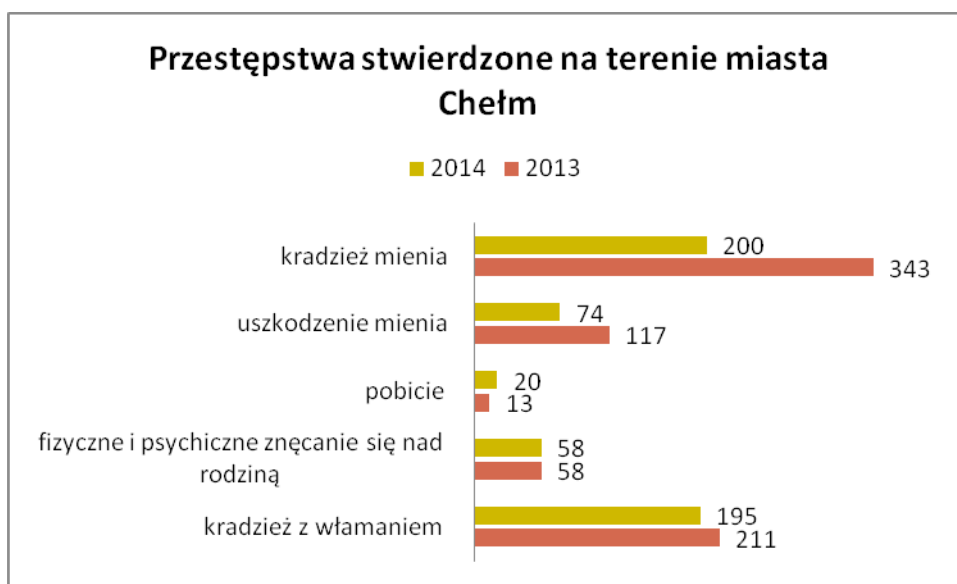
Pojęcie bezpieczeństwa publicznego zdaniem Joanny Filaber w prawie administracyjnym nie zostało zdefiniowane w sposób precyzyjny.²¹ Należy podkreślić, że zapewnienie bezpieczeństwa jest jedną z najważniejszych funkcji jakie powinno

---

²¹ <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/34474/016.pdf> dostęp on-line: 14.02.2015 r.

wypełnić państwo. Bezpieczeństwo publiczne „to ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w ogólnoprzyjęte normy postępowania. Bezpieczeństwo publiczne jest także stanem w społeczeństwie, który umożliwia jego sprawne funkcjonowanie. Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego mogą mieć charakter zarówno wewnętrzny jak i zewnętrzny, czyli mieszczą się tu ingerencje ze strony innych podmiotów państwowych w sprawy wewnętrzne, a także wewnętrzne konflikty i napięcia społeczne. Często przestępczość zakłóca ten ład, co rodzi w społeczeństwie poczucie niesprawiedliwości i braku kontroli państwa nad tym zjawiskiem”

Przestępczość jest jednym ze zjawisk społecznych, które wywierają negatywny wpływ na funkcjonowanie lokalnej społeczności. Poniżej zostały przedstawione wybrane statystyki na temat rodzajów przestępstw popełnionych w latach 2013-2014.

Wykres nr 4. Przestępstwa stwierdzone na terenie miasta Chełm w latach 2013-2014. Opracowanie własne na podstawie danych lokalnych.

W 2014 roku na terenie miasta Chełm stwierdzono 195 przypadków kradzieży z włamaniem (211 przypadków w 2013 roku), 58 przypadków fizycznego i psychicznego znęcania się nad rodziną (58 przypadków w 2013 roku), 74 przypadki uszkodzenia mienia (117 w 2013 roku) oraz 200 przypadków kradzieży mienia (343

w 2013 roku). Wykres poniżej zawiera dane dotyczące przestępstw stwierdzonych na terenie miasta Chełm.

Wnioski:

Bezpieczeństwo publiczne to jeden z elementarnych aspektów, który składa się na ocenę jakości życia w danej miejscowości oraz jest brany pod uwagę w trakcie podejmowania decyzji o osiedleniu się lub inwestycjach. Bezpieczne miasto, to także atrakcyjne miasto. Instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo w Chełmie poprawnie identyfikują oraz reagują na zagrożenia, które występują na badanym obszarze. W trakcie okresu realizacji strategii warto zbadać, czy dorośli mieszkańcy Chełma czują się bezpiecznie na terenie miasta. Bezpieczeństwo publiczne dotyczy również sytuacji panującej w szkołach. Zdecydowana większość badanych uczniów ze szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych czuje się bezpiecznie w swoim środowisku szkolnym.

Analiza szans, zagrożeń, mocnych oraz słabych stron miasta Chełm

Analiza SWOT jest użyteczną i coraz powszechniej stosowaną metodą przy określaniu priorytetów rozwojowych w pracach nad strategią. Metoda ta łączy analizę wnętrza, jak i otoczenia organizacji oraz badanie szans i zagrożeń, jakie stoją przed organizacją. Analizie SWOT poddawane są nie tylko przedsiębiorstwa, ale również powiaty oraz miasta. Opracowanie analizy SWOT jest istotnym etapem procesu planowania strategicznego. Stanowi punkt wyjściowy dla określenia celów strategicznych oraz projektów socjalnych. Przedstawione poniżej czynniki obejmują mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia. W analizie odnoszono się do szeroko rozumianych kwestii społecznych w mieście Chełm.

Mocne strony

- Dobra lokalizacja miasta wynikająca z przygranicznego usytuowania miasta.
- Poprawna identyfikacja i monitoring występujących problemów społecznych w mieście przez władze lokalne.
- Duży potencjał turystyczny.
- Działalność Chełmskiego Domu Kultury.
- Działalność licznych organizacji pozarządowych.
- Dobra infrastruktura sportowa.
- Różnorodność oddziaływań profilaktycznych prowadzonych w szkołach.
- Bogata oferta sposobów spędzania wolnego czasu dla młodzieży i dzieci.
- Znaczny odsetek osób biorących udział w miejskich imprezach o charakterze kulturowym.
- Znaczny odsetek osób (szczególnie mężczyzn) biorących aktywny udział w zajęciach sportowych.
- Wysoki odsetek mieszkańców, którzy posiadają wiedzę na temat instytucji, do których należy udać się by pomóc osobie, która jest ofiarą przemocy.
- Realizacja Programu Promocji i Ochrony Zdrowia oraz Programu Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w mieście Chełm.
- Funkcjonowanie Ośrodka Interwencji Kryzysowej.
- Systematyczne ulepszanie instrumentów rynku pracy.
- Opracowanie Diagnozy Problemów Społecznych w mieście Chełm.

Słabe strony

- Malejąca liczba mieszkańców.
- Niekorzystne prognozy demograficzne - w przyszłości odsetek osób w wieku poprodukcyjnym będzie przewyższał odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym.
- Malejąca liczba małżeństw zawieranych przez mieszkańców przekładająca się bezpośrednio na niską dzietność.
- Niski poziom czytelnictwa mieszkańców.
- Niewielkie zaangażowanie kobiet w aktywność sportową.
- Problem występowania długotrwałego bezrobocia.
- Brak ewaluacji poszczególnych działań i zrealizowanych projektów.
- Niedostateczna liczba inicjatyw oraz warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości.
- Brak widocznej internetowej działalności promocji turystycznej miasta.
- Niewykorzystany potencjał turystyczny.
- Znaczny odsetek młodych mieszkańców, którzy mieli kontakt z alkoholem i narkotykami.
- Niewystarczająca liczba miejsc przeznaczonych do spędzania czasu wolnego przez osoby niepełnosprawne.
- Jednokierunkowa emigracja zarobkowa mieszkańców (zagraniczna i wewnętrzna).
- Niewystarczająca liczba ofert pracy dostosowanych do osób niepełnosprawnych.
- Brak placówki wsparcia dziennego.

Szanse

- Rozwój turystyki oraz promocja miasta. Rozwój infrastruktury sportowej oraz miejsc przystosowanych do osób niepełnosprawnych.
- Aktywizacja osób starszych w działalność różnorodnych instytucji.
- Stworzenie lokalnej długofalowej polityki senioralnej.
- Wzrost świadomości społecznej dotyczącej problemów zdrowotnych.
- Działania zachęcające i wspierające przedsiębiorczość.
- Dostępność środków unijnych.
- Dalszy rozwój trzeciego sektora działającego na terenie miasta.
- Dalszy rozwój współpracy pracowników pomocy społecznej z instytucjami sektora publicznego, organizacjami społecznymi oraz lokalną wspólnotą.
- Aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych dzięki uczestnictwu w kursach doszkalających.
- Niwelacja problemów przemocy w rodzinie oraz niewydolności wychowawczej za sprawą efektywnej pracy asystentów rodziny.
- Wzrost aktywności inwestycyjnej miasta.
- Dalszy rozwój oferty edukacyjnej oraz dostosowywanie jej do zapotrzebowania rynku pracy.
- Działania profilaktyczne podnoszące świadomość i bezpieczeństwo najmłodszych mieszkańców miasta.
- Poprawa sytuacji osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą.

- Dalsza realizacja istniejących programów.
- Wzrost świadomości mieszkańców na temat pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.
- Rozwój istniejących struktur Ośrodka Interwencji Kryzysowej i prowadzonej przez niego działalności.
- Współpraca placówek oświatowo - wychowawczych z instytucjami.
- Zmiana postaw społecznych w kwestii picia alkoholu i uzależnienia od narkotyków.

Zagrożenia

- Ograniczenie środków (np. publicznych, unijnych) na realizację działań pomocy społecznej, przy jednoczesnym wzroście zadań oraz niewielkim wzroście zatrudnienia.
- Rosnące zapotrzebowanie na usługi społeczne wynikające ze starzenia się społeczeństwa i wzrostu liczby osób niepełnosprawnych.
- Brak aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.
- Nasilenie się zjawiska ubóstwa i przemocy w rodzinie.
- Ubożenie mieszkańców miasta - pogłębienie się zjawiska biedy oraz wzrost liczby osób objętych wykluczeniem społecznym.
- Wzrost dostępności substancji psychoaktywnych dla dzieci i młodzieży oraz pojawianie się nowych rodzajów uzależnień.
- Niewydolność gospodarcza części mikroprzedsiębiorstw ze względu na brak rentowności i odpowiedniego wsparcia ze strony władz publicznych.
- Brak zainteresowania walorami turystycznymi ze strony potencjalnych turystów.
- Rosnące migracje zagraniczne i wewnętrzne lokalnej ludności.
- Brak należytej opieki zdrowotnej i społecznej ze względu na zmieniającą się sytuację demograficzną i ekonomiczną w kraju.
- Trudności z dokonaniem oceny oraz ewaluacji podejmowanych działań.
- Pogłębiające się zjawisko bierności zawodowej osób młodych - rosnący odsetek młodzieży NEET.
- Łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych.

Założenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

Na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT oraz po zapoznaniu się z sytuacją społeczną w mieście Chełm przyjęte zostały działania priorytetowe dla realizowania polityki społecznej w mieście. Głównymi działaniami w obszarze przeciwdziałania problemom społecznym na terenie miasta Chełm powinny być: przeciwdziałanie bezrobociu oraz jego następstwom, pomaganie rodzinom w wypełnieniu ich obowiązków rodzicielskich i społecznych, wspieranie zadań na rzecz ochrony dzieci i młodzieży, organizacja systemu pomocowego dla osób starszych, stworzenie możliwości sprzyjających aktywizacji osób starszych i niepełnosprawnych oraz rozwijanie kapitału społeczno - kulturowego mieszkańców.

Priorytetowa misja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020 brzmi:

MISJA

ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM WYSOKIEGO POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA ORAZ AKTYWNE PRZECIWDZIAŁANIE MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU.

Powyższe hasło jest dowodem zapotrzebowania na wypracowanie wspólnej wizji wszystkich instytucji rządowych i pozarządowych funkcjonujących na terenie miasta. Cele szczegółowe oraz wynikające z nich orientacje zadań stanowią uszczegółowienie misji oraz mają przyczynić się do rozwiązania problemów społecznych występujących w mieście. W niniejszym dokumencie zostały również wyznaczone cele strategiczne oraz wynikający z nich przebieg działań.

Poniższy układ przedstawia cel rozwojowy oraz cele strategiczne wyznaczające orientacje działań Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020. Cele strategiczne są zgodne z zasadą SMART. W trakcie wdrażania programów, mogą wystąpić różne problemy z celami tj.: różne strony zaangażowane w program mają często różne, sprzeczne ze sobą cele; cele są na ogół zbyt ogólnie sformułowane, można je różnie interpretować i nie wiadomo jak je mierzyć. Cele oficjalne czasem są krytykowane i same w sobie uznawane za problem. Ponadto, skutki

uboczne mogą doprowadzić do upadku programu niezależnie od jego celów (spoglądanie wyłącznie na skutki zamierzone pomija kwestię skutków ubocznych zarówno pozytywnych i negatywnych).

MISJA

ZAPEWNIENIE MIESZKAŃCOM WYSOKIEGO POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA ORAZ AKTYWNE PRZECIWDZIAŁANIE MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU.

I CEL STRATEGICZNY

Zintegrowana polityka społeczna

II CEL STRATEGICZNY

Skuteczny system opieki nad rodziną

III CEL STRATEGICZNY

Promocja zdrowego trybu życia, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

IV CEL STRATEGICZNY

Integracja społeczna i zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Realizacja wizji opierać się będzie na realizacji czterech celów strategicznych. Poniżej przedstawiono cele szczegółowe przypisane celom strategicznym.

I CEL STRATEGICZNY
Zintegrowana polityka społeczna

Jednym z kluczowych zadań polityki społecznej w mieście Chełm jest dalsza integracja współpracy wszystkich instytucji działających w tym obszarze.

I CEL SZCZEGÓŁOWY
Zwiększenie wykorzystania środków i zasobów na cele społeczne

Kierunki działań:

- Prowadzenie systematycznego monitoringu problemów społecznych oraz analizy istniejących zasobów.
- Prowadzenie analiz dotyczących efektywności, skuteczności oraz trafności udzielanej pomocy.
- Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadr w zakresie pomocy społecznej.
- Opracowywanie i realizowanie programów i projektów mających na celu rozwiązywanie problemów społecznych.

II CEL SZCZEGÓŁOWY
Budowanie szerokiego partnerstwa społecznego

Kierunki działań:

- Realizacja Programu współpracy miasta Chełm z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.
- Podejmowanie działań mających na celu pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców i włączanie ich w rozwiązywanie lokalnych problemów.
- Promowanie i wspieranie rozwoju wolontariatu wśród mieszkańców.

II CEL STRATEGICZNY

Skuteczny system opieki nad rodziną

Kluczowym zadaniem polityki społecznej w mieście Chełm jest rozwijanie skutecznego systemu opieki nad rodziną i dzieckiem, przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie oraz przyczynianie się do wzrostu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców.

I CEL SZCZEGÓŁOWY

Skuteczny system opieki nad rodziną i dzieckiem

Kierunki działań:

- Realizacja Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej miasta Chełm.
- Wspieranie rodzin dysfunkcyjnych poprzez dalszy rozwój poradnictwa specjalistycznego oraz prowadzenie pracy socjalnej.
- Realizacja programów dożywiania oraz wsparcia materialnego dla rodzin najuboższych.
- Zabezpieczenie zatrudnienia asystenta rodziny.
- Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty sportowej i kulturalnej.
- Utworzenie na terenie miasta placówki wsparcia dziennego.
- Współpraca Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z placówkami oświatowo - wychowawczymi w celu wymiany informacji dotyczącej dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych uczęszczającej do szkół.
- Rozwijanie i wspieranie sektora organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży.

II CEL SZCZEGÓŁOWY
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Kierunki działań:

- Realizacja Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w mieście Chełm.
- Opracowanie i realizacja projektów i programów finansowanych ze środków zewnętrznych z zakresu przeciwdziałania przemocy.
- Tworzenie warunków dla prawidłowego funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym Zespołu Interdyscyplinarnego.

III CEL STRATEGICZNY

Promocja zdrowego trybu życia, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

Kluczowym zadaniem polityki społecznej w mieście Chełm jest również promocja zdrowego trybu życia mieszkańców, a także prowadzenie profilaktyki oraz działań mających na celu rozwiązywanie problemów uzależnień.

I CEL SZCZEGÓŁOWY

Profilaktyka zdrowotna, ochrona zdrowia

- Monitorowanie stanu zdrowia mieszkańców miasta Chełm.
- Opracowanie i realizacja programów polityki zdrowotnej.
- Tworzenie oferty edukacyjnej związanej z promocją zdrowia i zdrowego stylu życia we współpracy z jednostkami organizacyjnymi i pozarządowymi oraz innymi podmiotami.
- Realizacja Programu Promocji i Ochrony Zdrowia oraz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w Chełmie.

II CEL SZCZEGÓŁOWY

Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

Kierunki działań:

- Kontynuacja Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Programu Przeciwdziałania Narkomanii.
- Współpraca samorządu i jednostek samorządowych z placówkami oświatowo – wychowawczymi oraz organizacjami pozarządowymi na rzecz prowadzenia kampanii edukacyjnych i profilaktycznych dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych dotyczących uzależnień.
- Monitorowanie punktów sprzedaży alkoholu, w tym przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu osobom nieletnim oraz osobom nietrzeźwym.
- Kontynuowanie wspierania placówek leczenia uzależnień.
- Kontynuowanie współpracy ze stowarzyszeniami udzielającymi pomocy osobom uzależnionym i członkom ich rodzin.
- Zwiększenie świadomości środowiska lokalnego na temat uzależnień poprzez kontynuację działań informacyjnych oraz kolportaż materiałów edukacyjno – informacyjnych.

IV CEL STRATEGICZNY

Integracja społeczna i zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Istotnym zadaniem jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, pobudzanie i wspieranie aktywności osób niepełnosprawnych, starszych, bezrobotnych, a także zapewnianie tym grupom dostępu do aktywnego uczestnictwa społecznego i kulturalnego w życiu społeczeństwa.

I CEL SZCZEGÓŁOWY

Integracja zawodowa osób bezrobotnych, łagodzenie skutków bezrobocia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Kierunki działań:

- Zatrudnianie w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, prac społecznie użytecznych, praktyk i staży we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Chełmie.
- Opracowywanie i realizowanie projektów służących aktywizacji osób bezrobotnych, w tym współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.
- Rozwój form wsparcia sprzyjających tworzeniu osobistego potencjału zatrudnienia osób bezrobotnych w trudnej sytuacji socjalno-bytowej i ich rodzin.
- Upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, stażach, organizacji robót publicznych, prac interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego.
- Podejmowanie działań pobudzających rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
- Rozwój pracy socjalnej na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w oparciu o zawieranie i realizowanie kontraktów socjalnych.
- Wzrost dostępu do lokali mieszkalnych dla grup najbardziej zagrożonych bezdomnością, w tym ofiar przemocy w rodzinie.

II CEL SZCZEGÓŁOWY

Integracja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych oraz starszych

Kierunki działań:

- Realizacja Programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie miasta Chełm.
- Pobudzanie aktywności osób starszych w społeczności lokalnej.
- Rozszerzenie ofert zadań publicznych na rzecz osób starszych.

Realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

Monitoring Strategii

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020 nie stanowi zbioru zamkniętego. Wraz z rozpoznawanymi potrzebami możliwe jest projektowanie nowych przedsięwzięć, będących odpowiedzią na aktualne wyzwania. W okresie czasu, który obejmuje Strategia, wdrażane i realizowane będą w zależności od potrzeb, programy i projekty dotyczące poszczególnych obszarów problemów społecznych, m.in. wspierania osób niepełnosprawnych, aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, wspierania rodzin i dzieci, wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców oraz integracji działań wszystkich instytucji. Instytucją odpowiedzialną za wdrożenie i koordynację Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych będzie Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie jest instytucją odpowiedzialną za dostarczanie informacji w postaci rocznych raportów oraz sprawozdań na temat realizacji strategii oraz celów w niej zawartych, które następnie zostaną przekazane do wglądu Prezydentowi Miasta. Wnioski zawarte w powyższych dokumentach będą stanowić część aktualizacji strategii.

Strategia jest dokumentem programującym życie społeczności lokalnej, dlatego też w sposób zamierzony została sformułowana na takim poziomie ogólności, aby była elastyczna i stwarzała możliwość dostosowywania realizowanych w oparciu o nią działań do zmieniających się zjawisk i problemów społecznych oraz zmian przepisów prawa, które wyznaczają obszary interwencji w polityce społecznej.

Ewaluacja Strategii

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych powinna zostać poddana nie tylko monitoringowi, lecz przede wszystkim ewaluacji. Monitoring opiera się na bieżących sprawozdaniach z wdrażania Strategii oraz ogranicza się jedynie do obserwacji postępów programowych i ewentualnego korygowania odchyleń wynikłych w procesie implementacji. Główną rolą ewaluacji jest podnoszenie jakości i weryfikowanie racjonalności działań sektora publicznego, a mianowicie poprawa planowania, poprawa wdrażania, wzmocnienie odpowiedzialności, poszerzenie wiedzy, wspieranie procesów uczenia się, wzmacnianie instytucji oraz minimalizacja negatywnych efektów zarządzania przez rezultaty. Celem ewaluacji jest przede wszystkim poprawa skuteczności i efektywności podjętych działań, zwiększenie przejrzystości i promowanie działań podejmowanych przez instytucje publiczne, kształtowanie kierunków działalności sektora publicznego, poznawanie mechanizmu funkcjonowania programów. Wyróżniamy trzy główne typy ewaluacji ze względu na kryterium czasu przeprowadzenia badania. Mianowicie, jest to ewaluacja *ex-ante* (stosowana na początku wdrażania danego programu, po to by zdiagnozować dany problem społeczny, interesariuszy oraz ich potrzeby; niniejszy dokument częściowo stanowi założenia ewaluacji *ex-ante*), ewaluacja *on-going* (przeprowadzona w wybranym momencie trwania programu) oraz ewaluacja *ex-post* (realizowana po zakończeniu programu). Ewaluację przeprowadza się według poniższych kryteriów, po to by odpowiedzieć na następujące pytania:

- Skuteczność - na ile rezultaty i wpływ Strategii przyczyniły się do osiągnięcia jej celów?
- Efektywność - w jakim stopniu nakłady były proporcjonalne do produktów, rezultatów i wpływu?
- Trafność - w jakim stopniu cele Strategii odpowiadają potrzebom jej adresatów?
- Użyteczność - na ile rezultaty i wpływ Strategii zaspakajają potrzeby jej adresatów?

- Trwałość - jak długo będą trwać pozytywne skutki Strategii po jej zakończeniu?

Kryterium	Ex ante	On-going	Ex post
Trafność	✓	✓	
Skuteczność	✓	✓	✓
Efektywność	✓	✓	✓
Użyteczność			✓
Trwałość			✓

Tab. 18. Kryteria ewaluacyjne a typy ewaluacji.

Najważniejszym kryterium jest kryterium użyteczności, ponieważ każdy program powinien zaspakajać przede wszystkim potrzeby interesariuszy. Typem ewaluacji, który winien zostać zastosowany do oceny i identyfikacji oddziaływań przeprowadzonych działań w ramach realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm jest ewaluacja *ex post*. Pozwoli ona zbadać to, czy interwencja zaspokoila potrzeby odbiorców oraz czy realizowana Strategia poprawila ich życiową sytuację. Ten typ ewaluacji pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy pozytywne skutki Strategii okazały się długotrwałe. Ewaluacja Strategii powinna zostać przeprowadzona w 2025 roku po zakończeniu interwencji przez zewnętrzną instytucję. Podmiotem odpowiedzialnym za monitoring oraz ewaluację jest Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie. Bardzo ważnym elementem ewaluacji *ex post* są dobrze sprecyzowane wskaźniki. *Wskaźniki to zmienne poddające się pomiarowi i pozostające w związku z interesującymi nas cechami analizowanych obiektów, przez co wykorzystuje się je do stwierdzenia, czy dany stan rzeczy zachodzi.*²² Do oceny wskaźników warto zastosować siatkę kryteriów zaproponowanych przez Atkinsona²³:

- Wskaźniki powinny mieć normatywnie akceptowalną interpretację,
- Powinny być oparte na wiarygodnych oraz reprezentatywnych danych,
- Nie mogą być przedmiotem manipulacji politycznych,

²² Górniak J., Keler K. „Wskaźniki w ewaluacji ex-post programów publicznych.” w „Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza”. PARP, Warszawa 2007 Str.155-193

²³ 17 Górniak J., Keler K. „Wskaźniki w ewaluacji ex-post programów publicznych.” w „Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza”. PARP, Warszawa 2007 Str.155-193

- Pomiar wskaźników nie powinien być obciążeniem dla budżetu państwa,
- Wskaźniki powinny się wzajemnie uzupełniać,
- Powinny być klarowne, zrozumiałe i dostępne dla wszystkich obywateli.

Źródła finansowania

Zakłada się, że źródłami finansowania lub współfinansowania przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020 będą:

- budżet Państwa,
- budżet miasta Chełm,
- środki celowe funduszy krajowych,
- fundusze Unii Europejskiej,
- inne źródła.

Środki finansowe na realizację poszczególnych działań będą uwzględniane cyklicznie w rocznych planach budżetowych lub zaplanowane w wieloletniej prognozie finansowej. W celu zrealizowania działań zawartych w niniejszym dokumencie, warto odnieść się do celów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, które częściowo są zbieżne z celami zawartymi w niniejszej strategii.²⁴ Realizacja RPO WL 2014-2020 ma przyczynić się do realizacji priorytetów Strategii Europa 2020, m.in. *do zapewnienia wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestowania w kwalifikacje, zwalczania ubóstwa oraz modernizowania rynku pracy, systemów szkoleń i ochrony socjalnej również na poziomach lokalnych.*²⁵

---

²⁴ <http://rpo.lubelskie.pl/> dostęp: 31.03.2016 r.

²⁵ http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf dostęp: 09.11.2015 r.

Wskaźniki monitorujące

Wskaźniki monitorujące umożliwiają ilościowe przedstawienie danej wartości, która dokonuje oceny stanu faktycznego lub tendencji zmian. Wartością bazową w niniejszej diagnozie, są wartości stanu faktycznego dla poszczególnych kategorii na dzień 31.12.2015. Poniżej zawarte wskaźniki wzrostu są liczone w skali rocznej (po upływie każdego roku w trakcie realizacji strategii). Wskaźniki monitorujące stanowią punkt odniesienia do celów szczegółowych zwartych w niniejszym dokumencie.

Źródła danych do pomiaru poszczególnych wskaźników: GUS, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, sprawozdania z realizacji programów, instytucje pozarządowe, placówki oświatowo - wychowawcze oraz inne.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

Harmonogram Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

I CEL STRATEGICZNY Zintegrowana polityka społeczna

I CEL SZCZEGÓŁOWY Zwiększenie wykorzystania środków i zasobów na cele społeczne

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Prowadzenie systematycznego monitoringu problemów społecznych oraz analizy istniejących zasobów.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Ocena zasobów pomocy społecznej przygotowana przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Tak	Bez kosztów z Budżetu Miasta
2. Prowadzenie analiz dotyczących efektywności, skuteczności oraz trafności udzielanej pomocy.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Zespół Interdyscyplinarny, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie Sprawozdanie z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego	Tak Tak	Bez kosztów z Budżetu Miasta
3. Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadr w zakresie pomocy społecznej	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm i jednostki organizacyjne w tym placówki oświatowo-wychowawcze, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Liczba szkoleń, w których brali udział pracownicy instytucji Liczba uczestników tych szkoleń	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

4. Opracowywanie i realizowanie programów i projektów mających na celu rozwiązywanie problemów społecznych.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie,	Liczba zrealizowanych programów Liczba uczestników	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta, Fundusze strukturalne
--	--	---	---	----------------------	---

I CEL STRATEGICZNY Zintegrowana polityka społeczna

II CEL SZCZEGÓŁOWY Budowanie szerokiego partnerstwa społecznego

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Realizacja Programu współpracy Miasta Chełm z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, organizacje pozarządowe	Liczba organizacji, z którymi została podpisana umowa Liczba zadań zleconych organizacjom w zakresie pomocy społecznej	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
2. Podejmowanie działań mających na celu pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców i włączanie ich w rozwiązywanie lokalnych problemów.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm organizacje pozarządowe	Liczba inicjatyw mających na celu pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	Wzrost	Budżet Miasta
3. Promowanie i wspieranie rozwoju wolontariatu wśród mieszkańców.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe, placówki oświatowo - wychowawcze	Liczba wolontariuszy	Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

II CEL STRATEGICZNY Skuteczny system opieki nad rodziną

I CEL SZCZEGÓŁOWY Skuteczny system opieki nad rodziną i dzieckiem

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Realizacja Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Chełmskie Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie, Dom Małych Dzieci, Ośrodek Interwencji Kryzysowej	Zgodne ze wskaźnikami realizacji poszczególnych zadań ujętymi w Programie Wspierania Rodziny	Zgodnie z założeniami i ujętymi w Programie Wspierania Rodziny	Budżet Miasta, Budżet Państwa, środki pozabudżetowe
2. Wspieranie rodzin dysfunkcyjnych poprzez dalszy rozwój poradnictwa specjalistycznego oraz prowadzenie pracy socjalnej.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym, organizacje pozarządowe	Liczba zorganizowanych warsztatów Liczba uczestników tych warsztatów	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
3. Realizacja programów dożywiania oraz wsparcia materialnego dla rodzin najuboższych.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, placówki oświatowo - wychowawcze, Instytucje kościelne, organizacje pozarządowe	Liczba rodzin korzystających ze wsparcia materialnego Liczba osób korzystających z programów dożywiania, w tym liczna dzieci	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta, Budżet Państwa
4. Zabezpieczenie zatrudnienia asystenta rodziny.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Liczba zatrudnionych asystentów rodziny	Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

<p>5. Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty sportowej i kulturalnej.</p>	<p>Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii</p>	<p>Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, placówki oświatowo - wychowawcze, organizacje pozarządowe, Instytucje Kultury</p>	<p>Liczba i rodzaj zajęć, wydarzeń sportowych, rekreacyjnych i kulturowych Liczba uczestników zajęć i wydarzeń</p>	<p>Wzrost Wzrost</p>	<p>Budżet Miasta</p>
<p>6. Utworzenie na terenie miasta placówki wsparcia dziennego.</p>	<p>Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii</p>	<p>Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe</p>	<p>Liczba dzieci korzystających z zajęć w placówce</p>	<p>Wzrost</p>	<p>Budżet Miasta</p>
<p>7. Współpraca Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z placówkami oświatowo – wychowawczymi w celu wymiany informacji dotyczącej dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych uczęszczającej do szkół.</p>	<p>Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii</p>	<p>Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, placówki oświatowo - wychowawcze</p>	<p>Liczba placówek oświatowych-wychowawczych z którymi współpracuje Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie</p>		<p>Bez kosztów z Budżetu Miasta</p>
<p>8. Rozwijanie i wspieranie sektora organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży.</p>	<p>Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii</p>	<p>Urząd Miasta Chełm, organizacje pozarządowe, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie,</p>	<p>Liczba wspieranych organizacji pozarządowych</p>	<p>Wzrost</p>	<p>Budżet Miasta</p>

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

II CEL STRATEGICZNY Skuteczny system opieki nad rodziną

II CEL SZCZEGÓŁOWY Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Realizacja Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w mieście Chełm.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Zespół Interdyscyplinarny, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym, placówki oświatowo - wychowawcze, Prokuratura, Komenda Miejska Policji, Sąd Rejonowy, Kuratorzy Sądowi, lokalne media, organizacje pozarządowe,	Zgodne ze wskaźnikami realizacji poszczególnych zadań ujętymi w PPPwRoOOPwR	Zgodnie z założeniami PPPwRoOOPwR	Budżet Miasta, Programy Rządowe, Środki własne instytucji i organizacji, dodatkowe środki
2. Opracowanie i realizacja projektów i programów finansowanych ze środków zewnętrznych z zakresu przeciwdziałania przemocy.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym, Miejskie Ośrodek Pomocy Rodzinie	Liczba programów Liczba uczestników	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
3. Tworzenie warunków dla prawidłowego funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym Zespołu Interdyscyplinarnego	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Zespół Interdyscyplinarny, Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym, Ośrodek Interwencji Kryzysowej	Liczba założonych „Niebieskich Kart” Liczba zakończonych „Niebieskich Kart”	- Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

III CEL STRATEGICZNY

Promocja zdrowego trybu życia, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

I CEL SZCZEGÓŁOWY Profilaktyka zdrowotna, ochrona zdrowia

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące	Prognoza	Źródła finansowania
<p>1. Monitorowanie stanu zdrowia mieszkańców miasta Chełm.</p> <p>2. Opracowanie i realizacja programów polityki zdrowotnej.</p>	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, podmioty lecznicze, placówki oświatowo - wychowawcze, organizacje pozarządowe, instytucje działające w obszarze ochrony zdrowia	<p>Ocena stanu zdrowia ludności zamieszkałej na terenie miasta Chełm</p> <p>Liczba programów</p> <p>Liczba odbiorców programów</p>	<p>Wzrost</p> <p>Wzrost</p> <p>Wzrost</p>	Budżet Miasta,
<p>3. Tworzenie oferty edukacyjnej związanej z promocją zdrowia i zdrowego stylu życia we współpracy z jednostkami organizacyjnymi i pozarządowymi oraz innymi podmiotami.</p>	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, podmioty lecznicze, placówki oświatowo - wychowawcze, organizacje pozarządowe, instytucje działające w obszarze ochrony zdrowia	<p>Liczba realizowanych programów promujących zdrowy styl życia</p> <p>Liczba uczestników programów promujących zdrowy styl życia</p>	<p>Wzrost</p> <p>Wzrost</p>	Budżet Miasta
<p>4. Realizacja Programu Promocji i Ochrony Zdrowia oraz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego w Chełmie.</p>	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, podmioty lecznicze, placówki oświatowo - wychowawcze, organizacje pozarządowe, instytucje działające w obszarze ochrony zdrowia	Zgodne ze wskaźnikami realizacji poszczególnych zadań ujętymi w Programach	Zgodne ze wskaźnikami realizacji	Budżet Miasta, Programy Rządowe, Środki własne instytucji i organizacji

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

III CEL STRATEGICZNY Promocja zdrowego trybu życia, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

II CEL SZCZEGÓŁOWY Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Kontynuacja Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm oraz partnerzy określani w Programach	Zgodnie z wskaźnikami realizacji poszczególnych zadań ujętymi w PPRPAoPN	Zgodnie z założeniami PPRPAoPN	Budżet Miasta
2. Współpraca samorządu i jednostek samorządowych z placówkami oświatowo – wychowawczymi oraz organizacjami pozarządowymi na rzecz prowadzenia kampanii edukacyjnych i profilaktycznych dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych dotyczących uzależnień.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, placówki oświatowo – wychowawcze, organizacje pozarządowe	Liczba szkół, z którymi podjęto współpracę Liczba programów, akcji profilaktycznych realizowanych w placówkach oświatowych Liczba odbiorców, uczestników realizowanych programów, konkursów, akcji profilaktycznych	Wzrost Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
3. Monitorowanie punktów sprzedaży alkoholu, w tym przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu osobom nieletnim oraz osobom nietrzeźwym.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Straż Miejska	Liczba kontroli przeprowadzonych w punktach sprzedaży	Wzrost	Budżet Miasta
4. Kontynuowanie wspierania placówek leczenia uzależnień.	Działania ciągłe w horyzoncie	Urząd Miasta Chełm	Rodzaj działań Liczba działań	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

	czasowym strategii				
5. Kontynuowanie współpracy ze stowarzyszeniami udzielającymi pomocy osobom uzależnionym i członkom ich rodzin.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm	Liczba osób, które skorzystały z pomocy i wsparcia	Wzrost	Budżet Miasta
6. Zwiększenie świadomości środowiska lokalnego na temat uzależnień poprzez kontynuację działań informacyjnych oraz kolportaż materiałów edukacyjno - informacyjnych.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, organizacje pozarządowe placówki oświatowo - wychowawcze	Liczba i rodzaj akcji promocyjnych, kampanii	Wzrost	Budżet Miasta, Środki zewnętrzne rządowe i pozarządowe

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

IV CEL STRATEGICZNY Integracja społeczna i zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

I CEL SZCZEGÓŁOWY Integracja zawodowa osób bezrobotnych, łagodzenie skutków bezrobocia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Zatrudnianie w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, prac społecznie użytecznych, praktyk i staży we współpracy z PUP w Chełmie	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, placówki oświatowo - wychowawcze	Liczba osób uczestniczących w szkoleniach, stażach, pracach społecznie użytecznych, robót publicznych i prac interwencyjnych Liczba szkoleń, staży, prac społecznie użytecznych, robót publicznych i prac interwencyjnych	Wzrost Wzrost	Fundusze strukturalne, Fundusz Pracy
2. Opracowywanie i realizowanie projektów służących aktywizacji osób bezrobotnych, w tym współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe	Liczba programów Liczba uczestników programów	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta, Fundusze strukturalne
3. Rozwój form wsparcia sprzyjających tworzeniu osobistego potencjału zatrudnienia osób bezrobotnych w trudnej sytuacji socjalno-bytowej i ich rodzin.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe	Liczba osób bezrobotnych korzystających z różnych form wsparcia	Wzrost	Budżet Miasta
4. Upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, stażach, organizacji robót publicznych, prac interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie,	Liczba osób bezrobotnych z terenu Miasta uczestniczących w szkoleniach, stażach, robotach publicznych, pracach interwencyjnych oraz pracach społecznie użytecznych Liczba doposażonych stanowisk pracy	Wzrost Wzrost	Bez kosztów z Budżetu Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

5. Podejmowanie działań pobudzających rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy w Chełmie	Liczba szkoleń Liczba uczestników szkoleń Liczba osób, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	Wzrost Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
6. Rozwój pracy socjalnej na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, między innymi, w oparciu o zawieranie i realizowanie kontraktów socjalnych.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Centrum Integracji Społecznej	Liczba realizowanych kontraktów socjalnych	Wzrost	Budżet Miasta
7. Wzrost dostępu do lokali mieszkalnych dla grup najbardziej zagrożonych bezdomnością, w tym ofiar przemocy w rodzinie.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Liczba lokali mieszkalnych przeznaczonych dla grup zagrożonych bezdomnością, w tym ofiar przemocy w rodzinie	Wzrost	Budżet Miasta

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Chełm na lata 2016-2020

IV CEL STRATEGICZNY Integracja społeczna i zawodowa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

II CEL SZCZEGÓŁOWY Integracja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych oraz starszych

Kierunki działań	Okres realizacji	Jednostka realizująca Oraz partnerzy realizacji	Wskaźniki monitorujące (roczne)	Prognoza	Źródła finansowania
1. Realizacja Programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie miasta Chełm.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm oraz partnerzy wskazani w programie	Liczba programów Liczba uczestników programów	Wzrost Wzrost	Budżet Miasta
2. Pobudzenie aktywności osób starszych w społeczności lokalnej.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm, organizacje pozarządowe	Powołanie rady seniorów	Wzrost	Budżet Miasta
3. Rozszerzenie ofert zadań publicznych na rzecz osób starszych.	Działania ciągłe w horyzoncie czasowym strategii	Urząd Miasta Chełm	Liczba ofert	Wzrost	Budżet Miasta

Podsumowanie

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych to konstytutywny element polityki społecznej w ramach której powinny zostać podjęte działania mające na celu wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Efektywna polityka społeczna powinna przede wszystkim pełnić funkcję prewencyjną i stwarzać optymalne warunki dla funkcjonowania społeczności lokalnej. Część problemów występujących na terenie miasta Chełm, takich jak stopniowo malejący przyrost naturalny, to aktualnie problem ogólnopolski. Należy pamiętać, że grupą wysokiego ryzyka są przede wszystkim dzieci i młodzież. Wiele badań naukowych wskazuje na fakt, iż to dom rodzinny jest czynnikiem decydującym o dalszym rozwoju osobowościowym i światopoglądowym nastolatka. Komunikaty medialne oraz wpływ rówieśników mogą w wielu przypadkach negatywnie oddziaływać na nieustannie kształtującą się osobowość młodego człowieka, a to z kolei będzie przejawiać się w ryzykownych zachowaniach nastolatków. Władze lokalne powinny w sposób szczególny zadbać o małych dzieci pochodzących ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Z przeprowadzonych analiz wynika, że władze miasta Chełm poprawnie identyfikują występujące problemy społeczne oraz oferują duże wsparcie opiekuńcze skierowane do osób bezrobotnych oraz rodzin narażonych na wykluczenie społeczne. Niezwykle istotna jest współpraca pracowników pomocy społecznej z instytucjami sektora publicznego, organizacjami pozarządowymi oraz lokalną wspólnotą.

Należy pamiętać, że Strategia została utworzona na takim poziomie ogólności by władze miasta Chełm mogły dostosowywać swoje działania do zmieniających się warunków społecznych, pamiętając o tym, że główne cele strategii nie powinny zostać naruszone. Etapem wieńczącym powinna być ewaluacja programu, która pozwoli określić użyteczność podjętych działań.